

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

**Smlouva o úvěru s přihlédnutím k německé právní
úpravě**

Diplomová práce

2010

Karolína Horáková

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra obchodního práva

**Smlouva o úvěru s přihlédnutím k německé právní
úpravě**

Diplomová práce

Karolína Horáková

Praha 2010

**Vedoucí diplomové práce:
JUDr. Petr Liška, LL.M.**

Čestné prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Praze, dne 23. června 2010

.....
Karolína Horáková

Poděkování:

Děkuji JUDr. Petru Liškovi, LL.M. za vřelý přístup, ochotné vedení a praktické rady, které mi pomohly při zpracování této diplomové práce.

Obsah:

Úvod.....	str. 3-4
1. Úvěr	
1.1. Pojem úvěru z ekonomického a právního hlediska.....	str. 5-7
1.2. Historický exkurz.....	str. 7-8
1.3. Základní zásady poskytování úvěrů	str. 9-11
2. Právní úprava smlouvy o úvěru	
2.1. Postavení smlouvy o úvěru v systému českého práva.....	str. 11-12
2.2. Postavení smlouvy o úvěru v systému německého práva.....	str. 12-13
2.3. Pojmové vymezení smlouvy o úvěru v české a německé právní úpravě.....	str. 13-14
2.4. Forma uzavření smlouvy o úvěru v české a německé právní úpravě.....	str. 14-16
3. Jednotlivé aspekty smlouvy o úvěru.	
3.1. Podstatné náležitosti smlouvy o úvěru dle české a německé právní úpravy.....	str. 16-17
3.1.1. Určení smluvních stran.....	str. 17-18
3.1.2. Určení částky úvěru.....	str. 18-19
3.1.3. Povinnost věřitele poskytnout peněžní prostředky na požádání dlužníka.....	str. 19-21
3.1.4. Lhůta k vrácení peněžních prostředků.....	str. 21-23
3.1.5. Úroky ze smlouvy o úvěru dle české právní úpravy.....	str. 23-29
3.1.6. Úroky ze smlouvy o úvěru dle německé právní úpravy.....	str. 30-31
3.2. Vznik smlouvy o úvěru dle české a německé právní úpravy.....	str. 31-32
3.3. Vztah smlouvy o úvěru a smlouvy o půjčce.....	str. 32-35
3.4. Úplata za sjednání závazku.....	str. 35-36
3.5. Úroky z prodlení.....	str. 36-38
3.6. Určení měny.....	str. 38-39
4. Zánik smlouvy o úvěru	
4.1. Obecně k zániku smlouvy o úvěru.....	str. 39
4.2. Odstoupení od smlouvy o úvěru.....	str. 40-42
4.3. Výpověď úvěru.....	str. 42-44

5. Zajištění smlouvy o úvěru.....	str. 44-45
6. Spotřebitelský úvěr.....	str. 45-46
7. Obchodní podmínky v české právní úpravě	
7.1. Povaha obchodních podmínek.....	str. 46-48
7.2. Změna obchodních podmínek.....	str. 48-53
8. Všeobecné obchodní podmínky v německé právní úpravě	
8.1. Zákonná úprava a povaha všeobecných obchodních podmínek.....	str. 54-56
8.2. Změna všeobecných obchodních podmínek.....	str. 56-57
9. Vliv vládního návrhu nového občanského zákoníku na právní úpravu smlouvy o úvěru.....	str. 57-58
Závěr.....	str. 59-61
Seznam použité literatury.....	str. 62-65
Resumé	str. 66-67

Úvod

Pojem úvěr je v dnešní době používán ve velmi mnoha sférách života. Vymezení jeho působnosti je natolik široké, že se lze s tímto termínem setkat jak v podnikatelské oblasti, kde je poskytován zpravidla za účelem financování potřeb, které jsou spojeny s podnikatelskou činností, tak i v oblasti spotřebitelského práva, jehož právní úprava je vzhledem k osobě spotřebitele natolik specifická, že je jí věnována velká pozornost nejen ze strany českého zákonodárce, ale i ze strany Evropského společenství.

Jde o institut, který je v současnosti využíván natolik hojně, že lze velmi zřetelně pozorovat jak pozitiva, tak negativa, která jsou s jeho poskytováním spojena.

Úvěr, jako jeden z ekonomických nástrojů, umožňuje návratnou redistribuci finančních prostředků mezi subjekty, kterým vzniká jejich dočasný přebytek a subjekty s jejich dočasným nedostatkem. Jedná se tak o jeden z nejvýznamnějších nástrojů, který umožňuje alokaci finančních prostředků tam, kde je jejich zvýšená potřeba a výrazně se tak podílí na zajištění efektivity tržního hospodářství. Je však nutné s tímto nástrojem zacházet opatrně, což zajisté potvrdila i americká hypoteční krize, která propukla v roce 2007. Je třeba, aby poskytovatel úvěru zodpovědně zvážil všechna rizika, která mohou v důsledku poskytnutí úvěru vzniknout.

Úvěr je fenoménem, který se může týkat všech subjektů v právním slova smyslu a uplatňuje se nejen v rámci jednotlivých zemí, ale překračuje i jejich hranice. Nejen tato jeho rozsáhlá použitelnost a regulace právními prostředky, ale především zájem o oblast bankovního práva, je důvodem, proč jsem si zvolila toto téma diplomové práce. Cílem mé diplomové práce je vymezit úvěr jak z ekonomického, tak právního hlediska a zaměřit se zejména na samotnou problematiku smlouvy o úvěru a její právní regulaci jak v české tak německé právní úpravě. Nelze se však z důvodu rozsáhlosti tématu zabývat komplexní problematikou a všemi otázkami, které se úvěru a smlouvy o úvěru týkají, proto se budu věnovat pouze některým z nich. Mým cílem je nastínit, na jedné straně, možnosti, které převážně dispozitivní právní úprava smluvními stranám umožňuje a na druhé straně rizika, která v sobě skrývá a zhodnotit, zda je současná česká právní úprava dostačující právní oporou, zejména pro některé kroky bank, které jsou ze strany odborné veřejnosti přijímány s rozpaky. Důležitou změnou, která se v české právní úpravě výrazně promítne a kterou se budu zabývat v závěru mé

diplomové práce, bude i přijetí nového občanského zákoníku, kodexu soukromého práva založeného na demokratických tradicích a právních principech.

1 Úvěr

1.1 Pojem úvěru z ekonomického a právního hlediska

Pojem úvěr (lat. *creditum*) není v současné době jednotně vykládán. Na tento pojem je možné nahlížet jak z právního, tak ekonomického hlediska a lze jej interpretovat jak samostatně, tak i v souvislosti se smlouvou o úvěru.¹

Z ekonomického hlediska lze úvěr nejobecněji chápat jako vztah, kdy jeden subjekt odevzdává druhému subjektu určité hodnoty k dočasnému použití a kdy se současně druhý subjekt zavazuje, že poskytnuté hodnoty po uplynutí sjednané doby vrátí.² Těmito hodnotami mohou být nejen peníze, ale i služby či zboží. Úvěr lze tak obecně charakterizovat jako návratnou metodu financování či lépe řečeno, jako formu návratné redistribuce dočasně volných peněžních prostředků, které jsou alokovány tam, kde vzniká jejich zvýšená potřeba.³ Podstata úvěru v ekonomickém smyslu spočívá v „časovém rozlišení mezi poskytnutím plnění a obdržením protiplnění“⁴. Poskytnutí plnění a obdržení protiplnění se neuskutečňuje ve stejném okamžiku a není, jak je již výše uvedeno, pojmově omezeno pouze na peněžní prostředky, jejichž poskytování prostřednictvím úvěru představuje v současné době hlavní a nejběžnější způsob, ale vztahuje se i na dodání zboží či služeb, kdy vlastní platba je stanovena až na pozdější předem dohodnutý termín po dodání zboží či služeb, popřípadě je rozložena na splátky. „V praxi se pro časový rozdíl mezi plněním a protiplněním vžil pojem úvěr obchodní (zbožový, dodavatelský)“⁵, který však nelze považovat za úvěrový vztah, tedy vztah vznikající při návratném poskytování peněžních prostředků mezi subjekty za předem stanovených či sjednaných podmínek. Obchodní úvěr vzniká na základě dohody smluvních stran o platebních podmínkách v již dříve uzavřené smlouvě.

Z právního hlediska se úvěrem „rozumí návratné poskytnutí peněžních prostředků s tím, že příjemce úvěru je navíc povinen zaplatit poskytovateli úvěru ještě úplatu

¹ Lochmanová, L. *Smlouva o úvěru*. In Štenglová, I.(ed.) *Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. 1.vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006, str. 226

² Grůň, L. *Finanční právo a jeho instituty*. 3.vyd. Praha : Linde Praha, 2009, str. 280

³ Bakeš, M. a kol. *Finanční právo*. 4.vyd. Praha : C.H. Beck, 2006, str. 14

⁴ Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl § 409 – 565*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 1997, str. 370

⁵ Lochmanová, L. *Smlouva o úvěru*. In Štenglová, I.(ed.) *Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. 1.vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006, str. 226

ve formě úroků z poskytnutých peněžních prostředků⁶. Za úvěr v právním smyslu lze, dle mého názoru, považovat poskytnutí peněžních prostředků na základě uzavření smlouvy o úvěru ve smyslu § 497 a násl. zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku v platném znění⁷.

Jedna z legálních definic úvěru je vymezena v § 1 odst. 2 písm. b zákona č. 21/1992 Sb., o bankách v platném znění⁸, který stanoví, že úvěrem se pro účely tohoto zákona rozumí v jakékoliv formě dočasně poskytnuté peněžní prostředky. Tato zákonná definice nezahrnuje závazek příjemce úvěru zaplatit poskytovateli úvěru úroky a odpovídá tak ekonomickému, tj. širšímu vymezení úvěru.

Širšímu vymezení odpovídá i legální definice úvěru v § 8 odst. 2 zákona č. 284/2009 Sb., o platebním styku⁹, kde se „úvěrem pro účely tohoto zákona rozumí jakákoliv forma dočasně poskytnutých peněžních prostředků“.

Dalším příkladem širšího, ekonomického vymezení úvěru může být i smlouva o půjčce uzavřená dle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění¹⁰, která bývá se smlouvou o úvěru velmi často zaměňována a k níž má na první pohled velmi blízko. Problematika vztahu těchto smluv je často předmětem zájmu nejen mnoha autorů, ale i soudní judikatury. Z tohoto důvodu se budu jejich vzájemným vztahem zabývat v samostatné kapitole 3.3.

V současné době existuje velké množství druhů úvěrů a metod jejich klasifikace, proto se o nich zmíním pouze okrajově.

Z hlediska bankovních obchodů lze úvěry, resp. úvěrové obchody dělit na aktivní, tj. ty, které jsou bankou poskytovány, a pasivní, tedy ty, které jsou bankou získávány. K nim náleží např. různé druhy vkladů.

Aktivní úvěrové obchody lze třídit podle mnoha kritérií, např. dle doby splatnosti, účelového zaměření, osoby dlužníka či věřitele, zajištění, měny, čerpání apod. Na základě výše uvedených kritérií se tak lze setkat např. s úvěry krátkodobými, střednědobými, dlouhodobými, provozními, investičními, syndikátními,

⁶ Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009 str. 79

⁷ Dále jen obchodní zákoník

⁸ Dále jen zákon o bankách

⁹ Dále jen zákon o platebním styku

¹⁰ Dále jen občanský zákoník

spotřebitelskými, hypotečními, lombardními, devizovými, kontokorentními a revolvingovými.¹¹

1.2 Historický exkurz

Institut úvěru je starý téměř tři tisíce let. Zřetelnější a nám srozumitelnější podobu získává až v období vrcholného rozmachu západořímské říše, v období, kdy byl vytvořen ucelený systém římského práva. Institut úvěru byl ve starověkém Římě právně zkonstruován jako zápůjčka (*mutuum*), která představovala reálný kontrakt, u kterého k samotné dohodě o převedení určitého množství zastupitelných věcí muselo přistoupit ještě skutečné předání těchto věcí věřitelem dlužníkovi.¹² V tomto období se také objevuje spojitost úvěru s úrokem, „představujícího ekonomický prospěch za užití půjčeného“ a zákaz tzv. *anatocismu*, tedy braní úroků z úroků.¹³

V období raného středověku, které bylo ovlivněno doktrínou katolické církve, bylo zakázáno požadovat úrok za půjčení peněz a porušení této zásady bylo stíháno jako lichva a trestáno smrtí.¹⁴ Výše uvedená skutečnost byla jednou z hlavních překážek rozvoje poskytování úvěru. Jelikož však doktrína katolické církve zavazovala jen křesťany a na osoby vyznávající jiné náboženství se nevztahovala, profitovala z této skutečnosti jiná skupina obyvatelstva – Židé, kteří mohli žádat úrok otevřeně. V průběhu středověku poskytování úvěrů i přes výše uvedenou překážku nevymizelo, naopak se stalo zdrojem financování nejen pro panovníky a šlechtu, ale i pro rolníky, řemeslníky a chudší vrstvy obyvatelstva.¹⁵

Zásadní rozvoj úvěru nastává v 19. století, v období rozkvětu zbožní výroby, kdy na území pozdějšího Československa vznikaly veřejnoprávní peněžní ústavy, které vystřídaly soukromé bankéře a soustředily se zejména na poskytování hypotečních úvěrů.¹⁶ Nárůst podnikání v tomto období byl důvodem pro uvolnění starších omezení úvěru vycházejících z ustanovení proti lichvě. Zákonem č. 62/1868 ř.z. byla zrušena

¹¹ Marek, K. *Pojem úvěru a zásady úvěrování*. Právní rádce 2006, č. 10 str. 20

¹² Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. *Římské právo*. 1.vyd. Praha : C.H. Beck, 1995, str. 223

¹³ Grůň, L. *Finanční právo a jeho instituty*. 3.vyd. Praha : Linde Praha, 2009, str. 280

¹⁴ Malý, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2.vyd. Praha : Linde Praha, 1999, str. 114

¹⁵ Grůň, L. *Finanční právo a jeho instituty*. 3.vyd. Praha : Linde Praha, 2009, str. 281-282

¹⁶ tamtéž str. 284-285

limitace úrokové míry a byl jím podpůrně stanoven úrok ve výši 6% ročně pro případ, pokud nebyl mezi stranami sjednán.

Po vzniku samostatného Československa sehrálo poskytování úvěrů podstatnou roli, jelikož umožnilo i slabším vrstvám obyvatel, a to zejména těm, které pracovaly na půdě, získat pozemek do svého vlastnictví.

V období přechodu ekonomiky na centrální plánování se úvěrové operace začaly uskutečňovat na základě úvěrových plánů, které byly součástí národohospodářského plánu. Úvěrová soustava hrála významnou roli při doplňkovém rozdělování národního důchodu a plnila funkci nástroje sloužícího k prosazování záměrů, cílů a úkolů státního plánování. V tomto období nebyla smlouva o úvěru komplexně upravena. Rámcově byl upraven bankovní úvěr, a to v části jedenácté zákona č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník¹⁷. Samotná právní úprava úvěrové smlouvy byla převážně ponechána sekundárním předpisům¹⁸. Z hospodářského zákoníku vyplývalo, že bankovní úvěr bylo možné poskytnout, na rozdíl od dnešní právní úpravy, pouze k určitému účelu, musela být dodržena písemná forma a bankovní úvěr mohl být poskytován pouze bankami. Zvláštními právními předpisy pak byly stanoveny další subjekty oprávněné poskytovat úvěry¹⁹ a konkrétní podmínky, za kterých mohly být úvěry poskytovány. Úvěry byly poskytovány zejména socialistickým organizacím vymezeným v § 14 hospodářského zákoníku, jejichž hlavním posláním bylo plnit národohospodářský plán, nikoliv dosahovat zisku. Uplatnění úvěru nebylo založeno na tržních principech, ale bylo projevem státního dirigismu, a tak byla deformována i jeho podstata.²⁰

K zásadním změnám přispěly až reformy po roce 1989. V roce 1991 došlo ke zrušení hospodářského zákoníku a byl přijat obchodní zákoník, který upravil smlouvu o úvěru v podobě, kterou s několika změnami máme dodnes, a která je již založena na tržních principech.

¹⁷ Dále jen hospodářský zákoník

¹⁸ Např. vyhláška č. 158/1975 o poskytování úvěrů a vyhláška č.1/ 1982 o finanční, úvěrové a jiné pomoci družstevní a individuální bytové výstavbě

¹⁹ Např. státní spořitelna dle § 14 vyhlášky č.1/ 1982 o finanční, úvěrové a jiné pomoci družstevní a individuální bytové výstavbě

²⁰ Grůň, L. *Finanční právo a jeho instituty*. 3.vyd. Praha : Linde Praha, 2009, str. 288

1.3 Základní zásady poskytování úvěrů

Při poskytování úvěrů se v bankovní praxi vychází z určitých obecných zásad.²¹ Jedná se o zásadu přímosti, účelovosti, termínovanosti, zajištěnosti, zúročitelnosti a návratnosti.²² Banky se však mohou od těchto zásad odchýlit, což je dáno převážně dispozitivní povahou ustanovení obchodního zákoníku upravujících smlouvu o úvěru.²³ Shodné zásady byly již vymezeny v § 381 a 382 odst. 1 hospodářského zákoníku, které byly vlivem socialismu doplněny o zásadu plánovitosti. V současné době, která je založena na tržních principech, se tato zásada již neuplatňuje.

Zásada přímosti se projevuje v rámci smluvního ujednání stanovením povinnosti dlužníka použít peněžní prostředky přímo pro své vlastní potřeby ke konkrétnímu, ve smlouvě stanovenému účelu. Ve smlouvě může být obsaženo i takové ujednání, které nestanoví konkrétní účel, ale pouze povinnost dlužníka použít peněžní prostředky výhradně pro svou osobu. Zásada přímosti se však neuplatní, pokud smlouva výše uvedená smluvní ujednání neobsahuje a dlužník je tak oprávněn poskytnout peněžní prostředky i třetí osobě.²⁴

Zásada účelovosti je spjata s velmi častým poskytováním účelových úvěrů. Podle této zásady by měl dlužník použít peněžní prostředky pouze k účelu, ke kterému mu byly věřitelem poskytnuty, ale jen za předpokladu, je-li tak ve smlouvě smluvními stranami dohodnuto.²⁵ Pokud tak sjednáno není, může dlužník použít peněžní prostředky k jakémukoliv legálnímu účelu. Je-li ovšem účel ve smlouvě stanoven a dlužník použije peněžní prostředky k jinému účelu nebo nastane-li nemožnost použití peněžních prostředků ke smluvenému účelu²⁶, „je věřitel oprávněn od smlouvy odstoupit a požadovat, aby dlužník vrátil bez zbytečného odkladu použité a nevrácené prostředky s úroky“²⁷.

²¹ Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009, str. 80

²² Lochmanová, L. *Smlouva o úvěru*. In Štenglová, I.(ed.) *Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. 1.vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006, str. 232

²³ Marek, K. *Smluvní obchodní právo : Kontrakty*. 4.vyd. Brno : Masarykova Univerzita v Brně, 2008, str. 200

²⁴ Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009, str. 81-82

²⁵ Marek, K. *Smluvní obchodní právo : Kontrakty*. 4.vyd. Brno : Masarykova Univerzita v Brně, 2008, str. 200

²⁶ Plíva, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 2.vyd. Praha : ASPI, 2009, str. 219

²⁷ Viz § 507 obchodního zákoníku

Poskytování účelových úvěrů zvyšuje pravděpodobnost, že poskytnuté peněžní prostředky budou věřiteli vráceny. Jako příklad mohu uvést smluvní ujednání, které stanoví, že dlužník – podnikatel je povinen použít poskytnuté peněžní prostředky na nákup výrobních strojů v souvislosti s jeho podnikatelskou činností.²⁸ Tímto ujednáním se zvyšuje pravděpodobnost, že bude podnikatelský záměr realizován, podnikatel bude na výrobních strojích profitovat a tak schopen úvěr splácet.

Zásada termínovanosti se projevuje jak ve vztahu k čerpání, tak ve vztahu ke splacení peněžních prostředků dlužníkem. První případ spočívá v nároku dlužníka na poskytnutí peněžních prostředků ve lhůtě, která je stanovena ve smlouvě nebo podpůrně zákonem. V druhém případě je dlužník povinen vrátit poskytnuté peněžní prostředky ve lhůtě splatnosti.²⁹

Zásada zúčitatelnosti vyjadřuje povinnost dlužníka zaplatit věřiteli za poskytnutí peněžních prostředků úroky. Povinnost platit úroky z poskytnutých prostředků je zakotvena v základním ustanovení upravující smlouvu o úvěru, tj. v § 497 obchodního zákoníku, od kterého se nelze, na základě § 263 odst. 2 obchodního zákoníku, smluvně odchýlit. Smlouva o úvěru tak nemůže být zásadně sjednána jako bezúročná. Úroky se platí ve výši sjednané ve smlouvě a nejsou-li takto sjednány, ve výši stanovené zákonem nebo na základě zákona, resp. ve výši obvyklé dle § 502 odst. 1 věty druhé obchodního zákoníku.

Poskytování úvěrů je vždy spjato s rizikem, že dlužník nebude plnit své peněžní závazky vyplývající ze smlouvy a pohledávka věřitele tak nebude uspokojena. Pro věřitele je žádoucí eliminovat toto riziko na minimum a sjednat si s dlužníkem dodatečné zajištění tak, aby se pro případ nevrácení poskytnutých peněžních prostředků dle sjednaných či zákonem podpůrně stanovených podmínek mohl uspokojit náhradním způsobem.³⁰ Nezajištěné úvěry, tzv. in bianco úvěry, se v dnešní době poskytují dle bankovní praxe velmi zřídka, a pokud, tak pouze dlouhodobě známým a bonitním klientům.³¹ Obecně jsou bankami úvěry poskytovány jen za předpokladu, bylo-li

²⁸ Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl § 409 – 565*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 1997, str. 386-387

²⁹ Lochmanová, L. *Smlouva o úvěru*. In Štenglová, I.(ed.) *Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. 1.vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006, str. 233

³⁰ Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009, str. 81

³¹ Lochmanová, L. *Smlouva o úvěru*. In Štenglová, I.(ed.) *Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. 1.vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006, str. 235

zajištění sjednáno.³² V úvahu přichází nejen zajišťovací prostředky upravené občanským a obchodním zákoníkem, ale i zákonem o cenných papírech. Mezi často využívané zajišťovací instrumenty patří zástavní právo, ručení, bankovní a smluvní pokuty apod.

K zásadám úvěrování bych stejně, jako L. Lochmanová, zařadila i zásadu návratnosti.³³ Důvodem je, že návratnost věřitelem poskytnutých peněžních prostředků je výslovně vyjádřena v § 497 obchodního zákoníku a „je tak jedním ze základních pojmových znaků smlouvy o úvěru“.

2 Právní úprava smlouvy o úvěru

2.1 Postavení smlouvy o úvěru v systému českého práva

Smlouva o úvěru je jedním ze smluvních typů, který je upraven ve zvláštní části obchodního zákoníku v § 497 až 505. Platná právní úprava smlouvy o úvěru je až na dvě výjimky dispozitivní a smluvní strany se tak mohou od těchto dispozitivních ustanovení odchýlit nebo je mohou vyloučit. Kogentními výjimkami jsou § 497, který pojmově vymezuje smlouvu o úvěru a § 499 upravující úplatu za sjednání závazku poskytnout úvěr.³⁴

Smlouva o úvěru je dle § 261 odst. 3 obchodního zákoníku absolutním závazkovým vztahem. To znamená, že bude vždy podřízena režimu obchodního zákoníku bez ohledu na povahu účastníků závazkového vztahu a bez ohledu na to zda závazkový vztah vzniká při podnikatelské či jiné činnosti.³⁵

V souvislosti s právní úpravou smlouvy o úvěru považuji za nutné zmínit se alespoň krátce o jednom z druhů smlouvy o úvěru, a to o spotřebitelském úvěru. Z hlediska určitých specifik, která jsou spojena s osobou spotřebitele, je smlouvě o spotřebitelském úvěru věnována velká pozornost nejen ze strany českého zákonodárce, ale především ze strany Evropského společenství. Souvisí tak s povahou osoby spotřebitele - fyzické osoby, která při uzavírání smlouvy a plnění smlouvy

³² Marek, K. *Pojem úvěru a zásady úvěrování*. Právní rádce 2006, č. 10 str. 21

³³ Lochmanová, L. *Smlouva o úvěru*. In Štenglová, I.(ed.) *Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. 1.vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006, str. 236

³⁴ Plíva, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 2.vyd. Praha : ASPI, 2009, str. 235

³⁵ Tamtéž

nejedná v rámci své obchodní či podnikatelské činnosti a je tak při uzavírání smluv s podnikatelem ve slabším postavení. Proto je jí zákonem poskytnuta větší ochrana a jsou regulovány podmínky, za kterých může být smlouva o spotřebitelském úvěru uzavřena.

Obecná právní úprava spotřebitelských smluv je obsažena v hlavě V. občanského zákoníku. Samotnou problematiku spotřebitelských úvěrů upravuje zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru³⁶, kterým byla do českého právního řádu transponována směrnice Rady č. 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelských úvěrů.

Na základě směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/48/ES o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 bude s největší pravděpodobností od 1. ledna roku 2011 účinný zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů^{37,38}. O problematice spotřebitelských úvěrů s přihlédnutím ke změnám, ke kterým na základě nového zákona o spotřebitelském úvěru dojde, se krátce zmíním v kapitole 6.

2.2 Postavení smlouvy o úvěru v systému německého práva

V německé právní úpravě se smlouva o úvěru řídí ustanoveními závazkového práva, která se týkají smlouvy o peněžité půjčce a jež nalezneme v § 488 a násl. německého občanského zákoníku – Bürgerliches Gesetzbuch³⁹. V rámci BGB je úprava smlouvy o půjčce rozdělena. Právní úprava věcné půjčky je obsažena v § 607 a násl. BGB a právní úprava peněžité půjčky, jak je již výše uvedeno, v § 488 a násl. BGB. Mezi smlouvou o úvěru a smlouvou o peněžité půjčce není v Německu žádný právní rozdíl a úvěr je tak právně kvalifikován jako peněžítá půjčka⁴⁰. Přestože se v BGB

³⁶ Dále jen zákon o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru

³⁷ Dále jen zákon o spotřebitelském úvěru

³⁸ Kotásek, J. *Některé novinky v úpravě spotřebitelských úvěrů*. Obchodněprávní revue 2010, č. 4 str. 118

³⁹ Dále jen BGB

⁴⁰ Heermann, P. *Handbuch des Schuldrechts : Geld und Geldgeschäfte*. Tübingen : J.C.B. Mohr, 2003, str. 314

hovoří terminologicky pouze o smlouvě půjčky, termín smlouva o úvěru je v praxi, odborné literatuře, i soudní judikatuře obecně užíván.⁴¹

Lze říci, že právní úprava peněžité půjčky v rámci BGB odpovídá smlouvě o úvěru ve smyslu § 497 obchodního zákoníku.

Stejně jako v české právní úpravě jsou ustanovení upravující smlouvu o úvěru převážně dispozitivní povahy. Smluvní strany se tak od nich mohou smluvně odchýlit či je vyloučit, popř., jak je v bankovní praxi velmi časté, určit část obsahu smlouvy odkazem na všeobecné obchodní podmínky.

Právní úprava smlouvy o spotřebitelském úvěru je začleněna do § 491 a násl. BGB a není tak obsažena v samostatném právním předpise jako v české právní úpravě. Obsahově je právní úprava smlouvy o spotřebitelském úvěru podobná, jelikož oba státy transponovaly směrnici Rady č. 87/102/EHS a následně směrnici Evropského parlamentu a Rady č. 2008/48/ES.

2.3 Pojmové vymezení smlouvy o úvěru v české a německé právní úpravě

Pojmově je smlouva o úvěru vymezena v základním ustanovení v § 497 obchodního zákoníku, který stanoví, že „smlouvou o úvěru se věřitel zavazuje, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky“. Na základě tohoto vymezení lze úvěrovou smlouvu chápat jako závazek věřitele připravit a rezervovat peněžité prostředky v dohodnuté výši a závazek ve formě příslibu tyto prostředky na požádání dlužníka poskytnout.

Z některých odborných názorů lze vyvodit⁴², že se v podstatě jedná o dvě smlouvy, a to o smlouvu o smlouvě budoucí, kde se budoucí věřitel zavazuje v budoucnu uzavřít s budoucím dlužníkem smlouvu o půjčce.⁴³ Shodně se vyjadřuje i I. Pelikánová, která

⁴¹ Pokud bude dále v souvislosti s německou právní úpravou používán termín smlouva o úvěru, popř. úvěr nebo budou-li smluvní strany označeny jako poskytovatel a příjemce úvěru, rozumí se tím smlouva a smluvní strany dle § 488 a násl. BGB.

⁴² Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. *Kurs obchodního práva : Obchodní závazky*. 4.vyd. Praha : C.H. Beck, 2007 str. 431-432

⁴³ Koblíha, I., Kalfus, J., Krofta, J. a kol. *Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 2006, 1238-1239

uvádí, že by bylo možné říci, že se jedná o smlouvu o budoucí smlouvě o půjčce.⁴⁴ Obdobný názor zastává i L. Lochmannová, která tvrdí, že smlouvu o úvěru by bylo výstižnější nazývat smlouvou o otevření úvěru, a to s ohledem na skutečnost, že smlouvou o úvěru se dle zákonného vymezení zakládá nikoliv povinnost, ale pouze možnost následného poskytnutí peněžních prostředků.⁴⁵ Samotný závazek věřitele poskytnout peněžní prostředky vzniká až tehdy, když o ně dlužník v souladu se smlouvou a zákonem požádá. Osobně se k těmto názorům přikláním. I přes tyto názory se v současné době na smlouvu úvěru stále nahlíží jako na jednu smlouvu s více vzájemnými povinnostmi a právy.⁴⁶ Domnívám se, že je tak z důvodu, že tento pohled na smlouvu o úvěru nachází jednodušší praktické uplatnění.

V německé právní úpravě je smlouva o úvěru pojmově vymezena v § 488 BGB, který stanoví, „že na základě smlouvy o úvěru se poskytovatel úvěru zavazuje poskytnout příjemci úvěru peněžní obnos ve sjednané výši a ten je povinen z dlužné částky platit úroky a při splatnosti úvěr vrátit“.

2.4 Forma uzavření smlouvy o úvěru dle českého a německého práva

Obchodní zákoník nevyžaduje pro platné uzavření smlouvy o úvěru dodržení písemné formy. Podle § 272 odst. 1 obchodního zákoníku je písemná forma vyžadována jen v případech, kdy tak stanoví obchodní zákoník nebo když alespoň jedna ze smluvních stran při jednání o uzavření smlouvy projeví vůli, aby byla smlouva uzavřena písemně.

V bankovní praxi, kde jsou úvěry poskytovány na profesionální bázi a kde dle § 11 odst. 4 zákona o bankách mají banky povinnost vést agendu každé jimi uzavírané smlouvy s klientem takovým způsobem, aby byly schopny České národní bance na její žádost předložit příslušnou dokumentaci, je písemná forma pravidlem.⁴⁷

⁴⁴ Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl § 409 – 565*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 1997, str. 374

⁴⁵ Lochmannová, L. *Smlouva o úvěru*. In Štenglová, I.(ed.) *Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. 1.vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006, str. 227

⁴⁶ Koblíha, I., Kalfus, J., Krofta, J. a kol. *Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 2006, 1238-1239

⁴⁷ Eliáš, K., Dvořák, T. a kol. *Obchodní zákoník : Praktické poznámkové vydání s výběrem judikatury od roku 1900 : podle stavu k 1.1.2006*. 5.vyd. Praha : Linde Praha, 2006, str. 784

Písemnou formu lze však doporučit i mimo ní, obzvláště pro případ vzniku soudního sporu, kde by pak při ústně uzavřené smlouvě o úvěru mohl vzniknout problém s prokazováním její existence.⁴⁸ Požadavek písemné formy je však dle § 4 zákona o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru předepsán pro smlouvu, v níž se sjednává spotřebitelský úvěr.

Na základě výše uvedeného soudím, že hlavním účelem písemného sjednávání, jak spotřebitelských úvěrů, tak úvěrů poskytovaných bankami, je zvýšení právní jistoty jejich účastníků. Vyšší právní jistota by však neměla být spjata s přílišným formalismem a omezením smluvní volnosti. Tím že zákonodárce nestanoví obligatorní písemnou formu pro smlouvy o úvěru ve smyslu § 497 obchodního zákoníku, vyjadřuje tak zásadu neformálnosti právních úkonů, kterou by mělo být soukromé právo ovládáno. Jsem přesvědčena o tom, že celé české závazkové právo by mělo být založeno na neformálnosti právních úkonů a následovat tak jiné právní řády založené na právních principech a demokratických tradicích⁴⁹. Soukromé právo je založeno na zásadě smluvní svobody, která se projevuje i v podobě autonomie volby formy právního úkonu. Ta by měla být omezena jen v případech, kdy je vyžadována vyšší ochrana slabší smluvní strany a tam kde je vzhledem k charakteru právního úkonů, resp. na jeho základě založeného právního vztahu, požadována vyšší právní jistota mezi jejich účastníky. V ostatních případech by mělo být pouze na vůli smluvních stran, zda se pro písemnou formu rozhodnout a zajistí si tak, na základě jejich svobodné vůle, vyšší právní jistotu.

Jelikož německá právní úprava závazkového práva je založena na neformálnosti právních úkonů, ani ona nevyžaduje pro uzavření smlouvy o úvěru písemnou formu. Smlouvu o úvěru tak lze uzavřít ústně, popř. konkludentně.⁵⁰ Není však vyloučeno, aby se smluvní strany na písemné formě dohodly⁵¹, což je pravidlem i v německé bankovní praxi, která funguje na obdobné bázi jako česká. Výjimkou je opět smlouva o

⁴⁸ Marčanová, J. *Úvěr nebo půjčka k podnikání?* Obchodní právo 1994, č. 11 str. 14

⁴⁹ Např. německý právní řád

⁵⁰ Schaarschmidt, W. *Die Sparkassen Kredite : Die rechtlichen Grundlagen des Kredits, seiner Sicherung und Einziehung.* Stuttgart : Deutscher Sparkassen Verlag GmbH, 1991, str. 34

⁵¹ § 127 BGB

spotřebitelském úvěru, kde je, v rámci ochrany spotřebitele, písemná forma v § 492 odst. 1 BGB předepsána.⁵²

3 Jednotlivé aspekty smlouvy o úvěru

3.1 Podstatné náležitosti smlouvy o úvěru dle české a německé právní úpravy

Karel Marek ve své publikaci *Obchodněprávní smlouvy* uvádí jako podstatné části smlouvy o úvěru určení částky úvěru, závazek věřitele poskytnout peněžní prostředky, závazek dlužníka k vrácení peněžitých prostředků a zaplacení úroku.⁵³ Ty lze vyvodit i ze znění § 497 obchodního zákoníku, který smlouvu o úvěru pojmově vymezuje. Pokud by smlouva některou z těchto náležitostí neobsahovala, nejednalo by se o smlouvu o úvěru podle obchodního zákoníku. Mohla by být buď smlouvou upravenou občanským zákoníkem, nebo smlouvou inominátní podle § 269 odst. 2 obchodního zákoníku, za předpokladu, že by v ní byl dostatečně určen předmět závazkových vztahů.⁵⁴

Německá právní úprava dle § 488 BGB vyžaduje pro platné uzavření smlouvy o úvěru určení poskytovatele a příjemce úvěru, určení peněžité částky úvěru, závazek poskytovatele úvěru poskytnout smluvenou peněžní sumu příjemci úvěru, závazek příjemce úvěru platit smluvené úroky z dlužné částky a vrátit při splatnosti úvěru poskytnutou peněžní sumu.

Jak v české, tak německé praxi bude obvykle smlouva o úvěru obsahovat kromě podstatných náležitostí i řadu dalších ujednání. Půjde zejména o určení účelu úvěru, lhůty a způsobu poskytnutí peněžních prostředků, lhůty k vrácení peněžních prostředků, výše úroků, závazků klienta či případů porušení smlouvy klientem.⁵⁵ Pokud bude

⁵² Schaarschmidt, W. *Die Sparkassen Kredite : Die rechtlichen Grundlagen des Kredits, seiner Sicherung und Einziehung*. Stuttgart : Deutscher Sparkassen Verlag GmbH, 1991, str. 37

⁵³ Marek, K. *Obchodněprávní smlouvy*. 5.vyd. Brno : Masarykova Univerzita v Brně, 2004, str. 76

⁵⁴ Plíva, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 2.vyd. Praha : ASPI, 2009, str. 44

⁵⁵ Mezi tato ujednání patří například informační povinnost klienta, klauzule *pari passu* a závazek negativní *pledge*. Je obvyklé, že smlouva obsahuje i ustanovení o křížovém závazku tzv. *cross default*. Jeho důsledkem je, že porušení závazků jiných, než uvedených v úvěrové smlouvě, je rovněž porušením úvěrové smlouvy, resp., že toto porušení vyvolává určité následky (např. možnost banky požádat o předčasné splacení úvěru, možnost odmítnout poskytnutí dalšího úvěru apod.).

poskytovatelem úvěru banka, budou tato ujednání zpravidla součástí obchodních podmínek bank ve smyslu § 273 obchodního zákoníku nebo § 305 BGB.

Bude záležet na smluvních stranách, do jaké míry využijí převažující dispozitivnosti právní úpravy smlouvy o úvěru a jakým způsobem svá práva a povinnosti smluvně „ošetří“.

3.1.1 Určení smluvních stran

Smluvní strany jsou dle § 497 obchodního zákoníku označeny jako věřitel a dlužník. Smlouva o úvěru je však smlouvou synalagmatickou a obě smluvní strany jsou věřiteli i dlužníky navzájem. Smluvní strana, kterou zákon označuje jako věřitele, se skutečným věřitelem stává až okamžikem poskytnutí peněžních prostředků. Smluvní strana zákonem označena za dlužníka se jím stává až ve chvíli, kdy úvěrové prostředky čerpá a vzniká jí tak povinnost je vrátit a zaplatit z nich úroky.⁵⁶ Jedná se tak o ne zcela přesné pojmenování smluvních stran.⁵⁷ Tato nepřesnost je odstraněna ve vládním návrhu nového občanského zákoníku, kde jsou smluvní strany smlouvy o úvěru označeny v § 2231 již vhodněji, a to jako „úvěrující“ a „úvěrovaný“.

Určení smluvních stran je jednou z podstatných náležitostí smlouvy o úvěru. Je tak třeba stanovit, která ze smluvních stran je věřitelem a která dlužníkem a dostatečně je od sebe individualizovat.

V praxi bývá nejčastěji věřitelem banka ve smyslu zákona o bankách. To je dáno tím, že poskytování úvěrů (a přijímání vkladů od veřejnosti) patří dle § 1 odst. 1 zákona o bankách k předmětu činnosti, k němuž jí byla udělena bankovní licence.

Výkladem § 2 tohoto zákona lze vyvodit, že pouhé poskytování úvěrů, aniž by byly přijímány vklady od veřejnosti, není činností, která by byla vyhrazena pouze bance a poskytovat úvěry tak může i jiný subjekt, aniž by měl povolení působit jako banka. Tento názor zastává i Česká národní banka ve svém stanovisku ze dne 9.12.2004. Shodně se vyjadřuje i Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 27.8.2003, sp. zn. 29 Odo 813/2001, kde stanoví, že věřitelem může být jakýkoliv subjekt. To, zda je poskytování úvěru předmětem činnosti věřitele, je relevantní pouze pro řešení otázky, zda si věřitel

⁵⁶ Plíva, S. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12.vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 1078

⁵⁷ Plíva, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 2.vyd. Praha : ASPI, 2009, str. 216

může dle § 499 obchodního zákoníku platně sjednat úplatu za převzetí závazku poskytnout na požádání dlužníka peněžní prostředky.⁵⁸

Obchodní zákoník neobsahuje ustanovení, které by určovalo nebo omezovalo, kdo může být věřitelem a umožňuje tak, aby jím byla jakákoliv osoba, ať již fyzická nebo právnická. Ta nemusí být ani podnikatelem ve smyslu § 2 odst. 2 obchodního zákoníku, protože smlouva o úvěru je na základě § 261 odst. 3 obchodního zákoníku absolutním závazkovým vztahem, který se řídí ustanoveními obchodního zákoníku bez ohledu na povahu jeho účastníků.⁵⁹ Pokud by byl úvěr poskytován osobou, která není podnikatelem, nesmí tak být činěno soustavně a opakovaně⁶⁰, jelikož by mohla být naplněna skutková podstata neoprávněného podnikání dle ustanovení § 61 a násl. zákona č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání.

V obchodním zákoníku v ustanoveních upravujících smlouvu o úvěru není vymezena ani osoba dlužníka. Dlužníkem tak může být každý, kdo je způsobilý smluvně se zavazovat.⁶¹

Německá právní úprava je v označení smluvních stran odlišná. Smluvní strany jsou dle § 488 BGB označeny jako poskytovatel úvěru a příjemce úvěru. Je zřejmé, že německá právní úprava, kde nejsou smluvní strany smlouvy o úvěru nazývány jako věřitel a dlužník, je v označení smluvních stran přesnější a vystihuje jejich skutečné postavení.

3.1.2 Určení částky úvěru

Obchodní zákoník v § 497 vyjadřuje závazek věřitele, poskytnout na požádání dlužníka v jeho prospěch peněžní prostředky do „určité částky“. Z tohoto slovního spojení lze vyvodit, že peněžní částka, která má být dlužníkovi dle smlouvy poskytnuta,

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. srpna 2003, sp. zn. 29 Odo 813/2001

⁵⁹ Plíva, S. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12.vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 1079

⁶⁰ Pospíšilová, A., Pospíšil, M. *Obchodní vztahy a spory Praha* : Vysoká škola aplikovaného práva, 2005, str. 162

⁶¹ Koblíha, I., Kalfus, J., Krofta, J. a kol. *Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 2006, str. 1238

může být uvedena nejen ve formě limitu vyjadřujícího maximální výši peněžních prostředků, které má právo dlužník čerpat, ale i jako konkrétní peněžní suma.⁶²

Dle § 488 odst. 1 BGB není poskytovatel úvěru povinen poskytnout příjemci úvěru peněžní sumu do „určité částky“, ale je povinen ji poskytnout ve „sjednané výši“. Ta by měla být určitá a vytváří pro příjemce úvěru limit, který vyjadřuje maximální výši peněžních prostředků, které mu mohou být poskytovatelem úvěru poskytnuty.⁶³ I přestože znění obou právních úprav obsahuje výše uvedené nuance, důsledek je pro příjemce úvěru stejný. Ten je oprávněn čerpat celou sjednanou peněžní sumu nebo jakoukoliv jinou sumu. Ne však vyšší než je sjednaná výše úvěru, která je pro něj limitující.

3.1.3 Povinnost věřitele poskytnout peněžní prostředky na požádání dlužníka

Ze základního ustanovení pojmově vymežujícího smlouvu o úvěru nevyplývá závazek dlužníka peněžní prostředky jemu rezervované věřitelem čerpat. Je zcela na vůli dlužníka, zda uplatní své právo a věřitele o čerpání peněžních prostředků požádá a bude-li úvěr čerpat v celé výši, částečně nebo jej čerpat vůbec nebude. Věřitel je tak povinen mít po dobu, která je ve smlouvě sjednána, peněžní prostředky k dispozici. Jedná se tak vlastně o závazek věřitele tyto peněžní prostředky pro dlužníka po smluvně, nebo zákonem podpůrně stanovenou dobu rezervovat.⁶⁴

Závazek věřitele poskytnout dlužníkovi peněžní prostředky vzniká až poté, co o ně dlužník věřitele požádá.

Způsob, jakým má dlužník o peněžní prostředky požádat, není obchodním zákoníkem upraven. Z toho vyplývá, že pokud si smluvní strany ve smlouvě nedohodnou konkrétní způsob, může dlužník o čerpání peněžních prostředků požádat

⁶² Plíva, S. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12.vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 1078

⁶³ Schimansky, H., Bunte, H., Lwowski, H. *Bankrecht : Handbuch., Band. I. 3. Auflage*. München : C.H. Beck, 2007, str. 2029

⁶⁴ Plíva, S. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12.vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 1078

jakýmkoliv způsobem. Například v bankovní praxi tak dlužník obvykle činí prostřednictvím předtištěného formuláře.⁶⁵

Obchodní zákoník v § 500 odst. 1 podpůrně určuje i lhůtu k poskytnutí úvěru pro případ, že ta není smluvními stranami ve smlouvě sjednána. Dlužník je pak oprávněn uplatnit nárok na poskytnutí peněžních prostředků, dokud poskytnutí úvěru některá ze smluvních stran nevypoví. Ve smlouvách bývá tato lhůta zpravidla stanovena, a to buď jako časový úsek s určeným začátkem a koncem nebo jako nejzazší termín. V prvním případě sice není vyloučeno, aby dlužník požádal o čerpání peněžních prostředků dříve než v den, který je určen jako začátek časového úseku, záleží však jen na vůli věřitele, zda jeho žádosti vyhoví. V druhém případě může dlužník žádat o jejich čerpání kdykoli po uzavření smlouvy. V obou případech je však dlužník omezen uplynutím dohodnuté doby.⁶⁶ Po jejím uplynutí nárok na poskytnutí úvěru zaniká, pokud nebylo smlouveno jinak, což dispozitivnost § 500 odst. 1 obchodního zákoníku umožňuje.

Jak již bylo uvedeno, závazek věřitele poskytnout dlužníkovi peněžní prostředky vzniká až poté, co je o ně dlužníkem požádán. Pokud tak dlužník učiní, je mu věřitel povinen peněžní prostředky ve lhůtě stanovené smlouvou nebo není-li tato lhůta ve smlouvě stanovena bez zbytečného odkladu poskytnout.

Pokud je dle sjednaných podmínek neposkytne, dostane se do prodlení, které je třeba posuzovat podle ustanovení upravující prodlení dlužníka, jelikož jak bylo již uvedeno, věřitel se skutečným věřitelem stává až poté co dlužníkovi poskytne dohodnuté peněžní prostředky a je tak ve vztahu k povinnosti poskytnout peněžní prostředky vlastně dlužníkem.

Nedodržení sjednaného termínu pro poskytnutí peněžních prostředků by mohlo být doprovázeno, zejména je-li dlužník podnikatelem, negativními důsledky. Jde o případ, kdy by osoba dlužníka byla smluvně zavázána z jiné smlouvy a peněžní prostředky ze smlouvy o úvěru měly být použity právě pro splnění závazku

⁶⁵ Pospíšilová, A., Pospíšil, M. *Obchodní vztahy a spory Praha* : Vysoká škola aplikovaného práva, 2005, str. 162

⁶⁶ Plíva, S. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12.vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 1081-1082

vyplývajícího z této jiné smlouvy. Typickým příkladem je závazek dlužníka uhradit kupní cenu podle kupní smlouvy.⁶⁷

Relevantní odlišností německé právní úpravy od české je, že věřitelova povinnost poskytnout peněžní prostředky se neodvíjí od dlužníkovy požadavku na jejich poskytnutí, pokud tak není ve smlouvě stanoveno. Vyplývá tak z ustanovení § 488 BGB, který smlouvu o úvěru pojmově vymezuje a v němž není obsaženo slovní spojení „na požádání“. Němečtí autoři hovoří, že věřitelův závazek poskytnout smluvenou výši peněžních prostředků vzniká v okamžiku, kdy dlužník splní všechny požadavky, které byly smluvními stranami pro výplatu peněžních prostředků dohodnuty. K těmto požadavkům patří zejména zřízení sjednaného zajištění, předložení legitimačních dokladů apod. Jejich splněním vzniká dlužníkovi nárok na vyplacení sjednaných prostředků.⁶⁸

Peněžní prostředky jsou zpravidla poskytovány bezhotovostně převodem na účet dlužníka. Vyloučeno není ani jejich vyplacení v hotovosti, je však třeba postupovat v souladu se zákonem č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti⁶⁹, který stanoví, že platbu, jejíž výše překračuje částku 15.000,- EUR, je možné provést pouze bezhotovostně.

V praxi se vyjma způsobu, že je částka poskytnuta přímo dlužníkovi bezhotovostně nebo na jeho běžný či jiný účet, uplatňuje i způsob, kdy jsou peněžní prostředky poskytnuty přímo subjektu, kterého určí dlužník, tedy zpravidla tomu, komu je povinen plnit dlužník.

3.1.4 Lhůta k vrácení peněžních prostředků

Ustanovení § 497 obchodního zákoníku stanoví, že „dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky“. Neurčuje ale lhůtu, do kdy je tak třeba učinit. Zpravidla je lhůta smluvními stranami ve smlouvě dohodnuta (např. určením konkrétního data, kdy bude úvěr splacen najednou nebo stanovením více splátek ve splátkovém kalendáři) nebo je podpůrně stanovena zákonem v § 504

⁶⁷ Pospíšilová, A., Pospíšil, M. *Obchodní vztahy a spory Praha* : Vysoká škola aplikovaného práva, 2005, str. 162-163

⁶⁸ Schimansky, H., Bunte, H., Lwowski, H. *Bankrecht : Handbuch. Band. I. 3. Auflage. München* : C.H. Beck, 2007, str. 2030

⁶⁹ Dále jen zákon o omezení plateb v hotovosti

obchodního zákoníku. Neobsahuje-li smlouva ujednání o lhůtě k vrácení peněžních prostředků, je dlužník povinen je vrátit do jednoho měsíce ode dne, kdy byl o jejich vrácení požádán. Lhůta jednoho měsíce je však, pokud nepůjde o úvěr, jímž byly poskytnuty zanedbatelné peněžní prostředky, pro dlužníka velmi tíživá⁷⁰, proto by měl při uzavírání smlouvy o úvěru věnovat sjednání lhůty pro vrácení peněžních prostředků velkou pozornost.

Nedodržení lhůty může mít pro dlužníka různé následky. Ať již odnětí možnosti dočerpat úvěrovou částku, zvýšení úrokových sazeb, vznik povinnosti zaplatit smluvní pokutu a jiných sankcí ve smlouvě stanovených, tak i vznikem práva věřitele od smlouvy o úvěru odstoupit, za podmínek uvedených v § 506 obchodního zákoníku.⁷¹

I přestože obchodní zákoník umožňuje, aby lhůta k vrácení peněžních prostředků nebyla smluvními stranami sjednána a zároveň, aby smluvní strany dispozitivní ustanovení § 504 obchodního zákoníku smluvně vyloučily, domnívám se, že se tato právní konstrukce ve smlouvách neuplatní. Nastala-li by tato situace, byla by řešena podle obecného ustanovení § 340 obchodního zákoníku, které podpůrně stanoví, že „není-li doba plnění ve smlouvě určena, je věřitel oprávněn požadovat plnění závazku ihned po uzavření smlouvy a dlužník je pak povinen závazek splnit bez zbytečného odkladu poté, kdy byl věřitelem o plnění požádán“. Obdobné stanoví i občanský zákoník v ustanovení § 563, které by bylo subsidiárně použito za podmínek stanovených v § 1 odst. 2 obchodního zákoníku. Podle tohoto ustanovení je doba plnění stanovena také ve prospěch věřitele, ale ve vztahu k dlužníkovi přísněji než dle obecné právní úpravy obchodního zákoníku. Dlužník je pak povinen plnit závazek v den, který následuje po dni, kdy byl věřitelem o plnění požádán.

Tato právní konstrukce je pro dlužníka velmi nevýhodná a jsem toho názoru, že by mohla být v některých případech napadena pro rozpor se zásadami poctivého obchodního styku dle § 265 obchodního styku nebo pro rozpor s dobrými mravy dle § 39 občanského zákoníku.

Německá právní úprava podpůrně stanoví lhůtu pro vrácení poskytnuté peněžní sumy v § 488 odst. 3 BGB. Není-li tak doba pro vrácení úvěru stanovena, tj. je-li

⁷⁰ Koblíha, I., Kalfus, J., Krofta, J. a kol. *Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 2006, str. 1250

⁷¹ Pospíšilová, A., Pospíšil, M. *Obchodní vztahy a spory Praha : Vysoká škola aplikovaného práva*, 2005, str. 165

smlouva uzavřena na dobu neurčitou, závisí splatnost úvěru na výpovědi smluvních stran. Výpovědí jedné ze smluvních stran dojde k zesplatnění úvěru a příjemce úvěru je povinen poskytovateli úvěru vrátit poskytnutou peněžní sumu.

3.1.5 Úroky ze smlouvy o úvěru dle české právní úpravy

Jak již bylo uvedeno, podstatnou náležitostí smlouvy o úvěru dle § 497 obchodního zákoníku je závazek dlužníka platit úroky. Nelze uzavřít smlouvu o úvěru, aniž by tento závazek nebyl ve smlouvě sjednán. Nelze jej ani vyloučit dohodou smluvních stran.

Další otázky úročení, k nimž náleží ujednání o výši úroků, době úročení, splatnosti úroků a úrokovacím období si mohou smluvní strany ve smlouvě odchylně dohodnout od zákonem stanovené podpůrné úpravy, což umožňuje převážně dispozitivní úprava smlouvy o úvěru. Pokud tak neučiní, jsou tyto otázky podpůrně upraveny obchodním zákoníkem.

Úrok lze chápat jako cenu úvěru, jehož prostřednictvím dosahuje věřitel poskytující úvěr zisku. Zajištění úrokového výnosu z úvěrové sumy je hlavním účelem poskytování úvěrů.⁷²

Podmínkou pro vznik povinnosti dlužníka platit úroky je ve smyslu § 502 odst. 1 obchodního zákoníku skutečné reálné poskytnutí peněžních prostředků ve prospěch dlužníka, a to buď jejich výplatou v hotovosti nebo bezhotovostně převodem na účet dlužníka či třetí osoby, vůči níž má dlužník závazek. Zákonná úprava postrádá ustanovení, které by výslovně určovalo dobu, do kdy je dlužník povinen úroky platit. Pokud samotná smlouva tuto dobu neurčuje, je třeba respektovat skutečnost, že úroky jsou cenou za dočasné poskytnutí peněžních prostředků a dlužník je tak povinen je platit do doby, než peněžní prostředky věřiteli skutečně vrátí. Uplynutí lhůty stanovené pro jejich vrácení je tak ve vztahu k trvání povinnosti placení úroků z úvěrů irelevantní.

Povinnost platit úroky trvá až do okamžiku, kdy jsou dlužníkem poskytnuté peněžní prostředky věřiteli reálně vráceny, tedy až splacením úvěru. Dlužník platí úrok

⁷² Marek, K. *Smluvní obchodní právo : Kontrakty*. 4.vyd. Brno : Masarykova Univerzita v Brně, 2008, str. 165

pouze za jím skutečně čerpané peněžní prostředky, nikoliv za úvěrový limit, který byl smluvními stranami sjednán, pokud nebyl dlužníkem celý vyčerpán.⁷³

V souvislosti s dobou, po kterou má dlužník povinnost platit úroky z úvěru, vzniká otázka, zda je možné tuto povinnost sjednat tak, že úroky bude dlužník povinen hradit až s určitým časovým posunem po poskytnutí peněžních prostředků nebo bude-li sjednáno, že je povinen hradit úroky po kratší dobu, než je doba určená pro splatnost úvěru. Přikláním se k názoru, že takové ujednání, kde by byla výrazně zkrácena doba, po kterou má být úrok z poskytnutých peněžních prostředků placen, by bylo možné kvalifikovat jako neplatné ujednání obcházející kogentní ustanovení § 497 obchodního zákoníku. Z něho lze vyvodit požadavek zákonodárce, aby byly úroky za poskytnuté peněžní prostředky placeny.⁷⁴ V praxi bank není takové ujednání běžné, nicméně lze si jej představit v souvislosti s bojem bank o klienta, kde by ji bylo možné charakterizovat jako určitou slevu, která byla dlužníkovi věřitelem poskytnuta za to, že si za poskytovatele úvěru vybral právě jeho.⁷⁵

Výše úroků se v první řadě odvíjí přímo od ujednání smluvních stran v samotné smlouvě. V současné době se zpravidla nevyskytují smlouvy o úvěru, kde by nebyla výše úroků sjednána. Jedním z důvodů je i skutečnost, že pokud by výše úroků nebyla ve smlouvě stanovena, nastoupila by podpůrná zákonná úprava, která by mohla být pro věřitele méně výhodná.

Není-li výše úroků sjednána, je dlužník dle § 502 obchodního zákoníku povinen platit úroky v nejvyšší přípustné výši stanovené zákonem nebo na základě zákona. Pokud však zákon takto úroky nestanovuje, nastupuje poslední kritérium, a to výše obvyklá.

V souvislosti s určením úrokové sazby vyvstává otázka, zda jsou smluvní strany při sjednávání její výše omezeny. Ustanovení § 502 obchodního zákoníku stanoví, že „sjednají-li si smluvní strany úroky vyšší než je nejvýše přípustná výše úroků stanovená přímo zákonem nebo základě zákona, je dlužník povinen platit úroky ve výši nejvýše přípustné“. Stanovení nejvýše přípustné výše úrokové sazby přímo zákonem není v současné době našemu právnímu řádu známo. Možnost limitovat výši úrokové

⁷³ Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl § 409 – 565*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 1997, str. 389

⁷⁴ Koblíha, I., Kalfus, J., Krofta, J. a kol. *Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 2006, str. 1248

⁷⁵ Plíva, S. *Právní problematika úvěrové smlouvy*, Acta universitatis Carolinae : Iuridica 1998, č. 2, str.16

sazby je dána České národní bance, a to na základě § 23 odst. 3 zák. č. 6/1993 Sb., o České národní bance v platném znění, která tak může učinit svým opatřením. V současné době Česká národní banka této možnosti nevyužívá a lze tak hovořit o zákonné neomezenosti smluvních stran při sjednávání výše úroků.⁷⁶

Přikláním se k názoru, který byl již vyjádřen řadou autorů⁷⁷, že i přes chybějící, zákonem stanovenou nejvyšší přípustnou výši úrokové sazby by nepřiměřeně vysoký úrok odporoval dle § 265 obchodního zákoníku zásadám poctivého obchodního styku a soud by tak nemohl věřiteli přiznat úroky z úvěru přesahující výši, kterou by bylo možné kvalifikovat za rozporuplnou s touto zásadou. Tuto výši ale nelze vymezit fixně a je tak záležitostí soudů, aby zkoumaly každý jednotlivý případ, a to s ohledem na všechny okolnosti, které mají vliv na poskytování úvěru v daném místě, čase a s ohledem na stav finančního trhu.⁷⁸

Domnívám se, že na dohodu, která by obsahovala ujednání o nepřiměřeně vysokém úroku, by bylo možné pro rozpor s dobrými mravy aplikovat i § 39 občanského zákoníku, na jehož základě by bylo takové ujednání shledáno za neplatné. K výše uvedené problematice, avšak ve vztahu ke smlouvě o půjčce dle občanského zákoníku, se vyjádřil i Nejvyšší soud v rozhodnutí sp. zn. 21 Cdo 1484/2004 ze dne 15. prosince 2004, kde dospěl k závěru, „že nepřiměřenou a tedy odporující dobrým mravům je zpravidla taková výše úroků sjednaná ve smyslu ustanovení § 658 odst.1 obč. zák., která podstatně přesahuje úrokovou míru v době jejich sjednání obvyklou, stanovenou zejména s přihlédnutím k nejvyšším úrokovým sazbám uplatňovaným bankami při poskytování úvěrů nebo půjček“. Domnívám se, že výše uvedené lze analogicky uplatnit i na výši úroků sjednanou na základě smlouvy o úvěru. Vyvozují tak z ustanovení § 1 odst. 2 obchodního zákoníku, které stanoví, že otázky, které nelze řešit podle ustanovení obchodního zákoníku, se řeší podle předpisů práva občanského. Jelikož obchodní zákoník neobsahuje ustanovení o neplatnosti právního

⁷⁶ Koblíha, I., Kalfus, J., Krofta, J. a kol. *Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 2006, str. 1247

⁷⁷ Plíva, S. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12.vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 1084, Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl § 409 – 565*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 1997, str. 389, Kopáč, L. *Obchodní kontrakty 2.díl*. Praha : PROSPEKTUM, 1994, str. 464

⁷⁸ Koblíha, I., Kalfus, J., Krofta, J. a kol. *Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 2006, str. 1248

úkonu, který se přičí dobrým mravům⁷⁹, lze subsidiárně použít úpravu občanského zákoníku, a to konkrétně výše zmíněné ustanovení § 39 občanského zákoníku. Další podklad pro mé tvrzení je obsažen v odůvodnění citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu, kde Nejvyšší soud používá slovní spojení, „s přihlédnutím k nejvyšším úrokovým sazbám uplatňovanými bankami při poskytování úvěrů nebo půjček“. Na základě jazykového výkladu tohoto slovního spojení lze dospět k názoru, že i Nejvyšší soud předvídá možnost analogické aplikace ustanovení § 39 občanského zákoníku na smlouvu o úvěru, když ve svém rozhodnutí uvádí, že při určení obvyklé výše úrokové sazby se přihlíží i k úvěrovým úrokovým sazbám. I přes případné použití § 265 obchodního zákoníku nebo § 39 občanského zákoníku bude dlužník, s ohledem na nemožnost poskytnutí bezúročného úvěru, povinen hradit úroky ve výši nejvýše přípustné, resp. obvyklé⁸⁰, a ta mu musí být soudem přiznána.⁸¹ Bude věcí soudu, jak zhodnotí každý jednotlivý případ s přihlédnutím ke všem okolnostem, za nichž byla smlouva o úvěru uzavřena. V tomto směru lze poukázat na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 234/2005 ze dne 24.1.2007, kde soud v odůvodnění rozhodnutí uvádí, „že v závislosti na okolnostech konkrétního případu, nemusí být nepřiměřený ani úrok, který je dvojnásobkem či trojnásobkem úrokové míry peněžních ústavů“ a dále uvádí, „že nepřiměřeným úrokem je případ, kdy úrok přesahuje obvyklou míru zcela neadekvátním způsobem a nelze jej tak tolerovat“.

Pokud nebude smluvními stranami výše úroků dohodnuta, popř. nebude určena v obchodních podmínkách banky, které budou v souladu s § 273 odst. 1 obchodního zákoníku stranám smlouvy známe nebo k návrhu smlouvy přiložené, je dlužník povinen platit úroky v obvyklé výši. Slovy zákona se jedná „o úroky požadované za úvěry, které poskytují banky v místě sídla dlužníka v době uzavření smlouvy“.⁸²

Z citovaného ustanovení je zřejmé, že rozhodným pro určení výše obvyklých úroků je sídlo dlužníka a doba uzavření smlouvy. Pojem sídla dlužníka nelze v tomto případě vykládat úzce, a to jako sídlo právnické osoby zapsané do obchodního rejstříku. Pro dlužníka podnikatele, který je fyzickou osobou, bude dle § 2 odst. 3 obchodního

⁷⁹ Srovnej § 265 obchodního zákoníku

⁸⁰ Vzhledem k chybějící právní úpravě, která by určovala nejvyšší přípustnou výši úroků z úvěru, lze z § 502 obchodního zákoníku dovodit, že by soudem byla přisouzena výše obvyklá.

⁸¹ Koblíha, I., Kalfus, J., Krofta, J. a kol. *Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 2006, str. 1248

⁸² Viz § 502 obchodního zákoníku

zákoníku rozhodující místo jeho podnikání a u fyzické osoby, která podnikatelem není, místo jejího bydliště.⁸³ To, že zákonodárce jako kritérium pro určení výše obvyklých úroků stanovil sídlo dlužníka, lze považovat za vyjádření jeho ochrany. Věřitel je povinen přizpůsobit se zvyklostem, které jsou v místě dlužníka považovány za obvyklé.

Pozornost je třeba věnovat formulaci „úroky požadované za úvěry, které poskytují banky“. Této formulaci lze rozumět jako výši úroku, která se výrazněji neodchyluje od výše úroků jiných bank v rozhodném místě a nelze ji tedy chápat jako výši průměrných úroků z úvěrů poskytovaných v rozhodném místě všemi bankami. Při stanovení obvyklé výše úroků je třeba přihlížet i ke skutečnosti o jaké banky se v rozhodném místě jedná, zda jde o větší či menší bankovní domy. Zároveň je třeba uvážit, zda se jedná o úvěry krátkodobé, střednědobé či dlouhodobé a k jakému účelu jsou poskytovány, protože jednotlivé úrokové sazby jsou od sebe, v závislosti na délce či účelu, ke kterému je úvěr poskytován, velmi odlišné.⁸⁴

Úrokové sazby jsou odstupňovány i podle jiných než výše uvedených kritérií. Například dle osoby dlužníka (jeho důvěryhodnosti, bonity), druhu úvěru nebo druhu zajištění.

Výše úrokových sazeb jednotlivých bank v některých případech závisí i na sazbách vyhlášených Českou národní bankou. Jde zejména o diskontní sazbu, úrokovou míru, za kterou jsou Českou národní bankou poskytovány úvěry komerčním bankám a státu.⁸⁵ Výše diskontní sazby má důležitý dopad na úvěrovou politiku bank, a to tak, že ovlivňuje zájem komerčních bank o půjčování peněz od České národní banky, a tak nepřímo působí na jejich úvěrovou činnost ve vztahu k žadatelům o peněžní prostředky.

Ve smlouvě o úvěru může být úroková sazba určena buď konkrétní výší nebo je uveden způsob stanovení její výše. V bankovní praxi se lze zpravidla setkat se způsobem, že je úroková sazba stanovena jako pevný úrok, indexovaný či variabilní.

Otázkou je, zda a jakým způsobem mohou banky úrokové sazby měnit. K této problematice se vyjádřil Nejvyšší soud v rozhodnutí sp.zn. 29 Odo 1000/2004 ze dne

⁸³ Plíva, S. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12.vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 1085

⁸⁴ Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl § 409 – 565*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 1997, str. 389

⁸⁵ Marek, K. *Smluvní obchodní právo : Kontrakty*. 4.vyd. Brno : Masarykova Univerzita v Brně, 2008, str. 205

31. května 2006. Pronesl, že je třeba rozlišovat, zda způsob, kterým je úroková sazba stanovena, vychází z objektivních kritérií, tedy těch, která nejsou závislá pouze na vůli jedné ze smluvních stran, nebo zda byt' jen jedno kritérium pro stanovení úrokové sazby objektivním není. Pokud by banka chtěla v průběhu smluvního vztahu změnit původně určenou výši úroků, mohla by tak učinit jen v případě změny smlouvy, ke které může dojít jen za předpokladu shodného projevu vůle smluvních stran a nikoliv jednostranným projevem vůle banky. V případě, že by byla změna úrokové sazby sjednána v závislosti na objektivních kritériích a zároveň by byl ve smlouvě stanoven konkrétní den nebo by z obsahu smlouvy, popř. obchodních podmínek vyplýval způsob jeho určení, nebyla by změna úrokové sazby změnou smlouvy, ale šlo by jen o určení konkrétní výše úrokové sazby ke konkrétnímu dni.

Ohledně doby, na kterou je výše úroků sjednána, obchodní zákoník v § 502 odst. 2 stanoví, „že v pochybnostech se má za to, že sjednaná výše úroků se týká ročního období“. Ve smlouvě lze vzhledem k dispozitivnosti právní úpravy smlouvy o úvěru dohodnout i jinou dobu než období jednoho roku, tj. 365 dní (např. u krátkodobých úvěrů). Vzhledem ke znění citovaného ustanovení musí být takové ujednání zcela nepochybné a jasné, jinak se má za to, že se týká ročního období. V úvahu by přicházelo i uplatnění bankovních zvyklostí za podmínek uvedených v kogentním ustanovení § 264 obchodního zákoníku, podle nichž se pro stanovení úroků počítá rok jako 360 dní, a které mají dle § 264 odst. 2 obchodního zákoníku aplikační přednost před dispozitivními ustanoveními obchodního zákoníku za předpokladu, že se na ně smluvní strany odvolají.⁸⁶

V případě spotřebitelských úvěrů, kde je spotřebiteli poskytnuta specifická ochrana, musí dlužník na základě zákona o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru od počátku znát nejen výši peněžních prostředků, které mu mají být na základě smlouvy o spotřebitelském úvěru poskytnuty, ale také kolik za jejich poskytnutí při řádném splacení zaplatí.⁸⁷

Splatnost úroků z úvěru bývá většinou smluvními stranami sjednána ve smlouvě. V případě, že by splatnost úroků nebyla ve smlouvě stanovena, aplikovaly by

⁸⁶ Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl § 409 – 565*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 1997, str. 391

⁸⁷ Koblíha, I., Kalfus, J., Krofta, J. a kol. *Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 2006, str. 1247

se podpůrné zásady vyjádřené v § 503 obchodního zákoníku. Toto ustanovení stanoví, že jeli lhůta pro vrácení poskytnutých peněžních prostředků kratší než rok, jsou úroky splatné společně s jistinou. Splatnost úroků tak nepředchází splatnosti jistiny. Jeli tato lhůta delší než rok, splatnost úroků naopak předchází splatnosti jistiny a nastává pravidelně koncem každého kalendářního roku.

Pokud by si smluvní strany ve smlouvě dohodly, že poskytnuté peněžní prostředky budou dlužníkem vráceny ve splátkách, avšak smlouva by o splatnosti úroků „mlčela“, jsou úroky dle § 503 odst. 2 obchodního zákoníku splatné v den splatnosti každé splátky.

Smluvní strany mohou ve smlouvě vyloučit i možnost předčasného splacení úvěru. Má-li být tato možnost vyloučena, je třeba tak ve smlouvě výslovně stanovit, jinak by se aplikovalo podpůrné ustanovení § 503 odst. 3 obchodního zákoníku, které dlužníkovi právo předčasného vrácení poskytnutých peněžních prostředků před dobou jejich splatnosti přiznává. Vyloučením možnosti předčasného splacení úvěru si věřitel zajistí, že mu vznikne právo na úroky v celé předpokládané výši. Zpravidla ale smlouvy tato ujednání neobsahují.⁸⁸

Častá jsou naopak smluvní ujednání, která pro případ předčasného splacení úvěru stanoví určité podmínky nebo která s ním spojují nepříznivé důsledky. Jde zejména o zaplacení smluvních pokut, které tak plní funkci odškodnění poskytovatele úvěru nebo o smluvní ujednání, na jejichž základě je dlužník povinen platit úroky nejen do doby předčasného splacení úvěru, ale až do doby, kdy měly být poskytnuté peněžní prostředky dlužníkem dle smlouvy skutečně vráceny. Otázkou je, zda taková dohoda neodporuje zásadám poctivého obchodního styku dle § 265 obchodního zákoníku.⁸⁹ Domnívám se, že v některých případech ano, zejména byly by s předčasným splacením spojeny nepřiměřené sankce. Vycházím z již výše uvedené zásady, že dlužník je povinen platit úroky, charakterizované jako ceny za poskytnutí peněžních prostředků, do doby jejich skutečného užívání. Bylo by však věcí soudu, jak by posoudil každý jednotlivý případ.

⁸⁸ Tamtéž, str. 1250

⁸⁹ Plíva, S. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12.vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 1086

3.1.6 Úroky ze smlouvy o úvěru dle německé právní úpravy

Zásadním rozdílem německé právní úpravy je, že zúčitelnost není podstatnou náležitostí smlouvy o úvěru. Ustanovení § 488 odst. 1 BGB hovoří jen o závazku příjemce úvěru zaplatit z poskytnuté peněžní sumy smluvené úroky. Dle německého občanského práva může být úvěr úročen, jen jeli tak, ať již výslovně nebo konkludentně, mezi smluvními stranami dohodnuto. Příjemce úvěru je tak povinen zaplatit úroky z poskytnutého úvěru, jen byla-li tato povinnost ve smlouvě dojednána. Pokud je povinnost platit úroky ve smlouvě sjednána, je smlouva o úvěru smlouvou úplatnou a synalagmatickou ve smyslu § 320 a násl. BGB. Výjimku tvoří oblast obchodních vztahů, kde není nutné úroky sjednávat, jelikož nárok na ně vyplývá z § 353 a 354 německého obchodního zákoníku - *Handelsgesetzbuch*.⁹⁰

Smluvní strany si mohou dohodnout rozhodný počátek pro povinnost platit úroky, není však možné, aby tato povinnost vznikla před vznikem hlavního závazku. Vyplývá tak z principu akcesority. Povinnost platit úroky je tak vázána na dobu, kdy je příjemci úvěru poskytnuta poskytovatelem úvěru smluvená peněžní suma, například připsáním peněžité částky na účet. V bankovní praxi je obvyklé smluvní ujednání, že rozhodnou dobou pro vznik povinnosti platit úroky je výplata sjednané peněžní sumy (příkaz k úhradě, výplata v hotovosti), nikoliv až její skutečné poskytnutí příjemci úvěru (např. připsáním na účet.)⁹¹

Povinnost příjemce úvěru platit úroky z úvěru trvá až do doby skutečného vrácení peněžní sumy. Dle německých autorů tak opět vyplývá z principu akcesority.⁹²

V německé právní úpravě je výše úroků z poskytnuté peněžní sumy stanovena ujednáním smluvních stran ve smlouvě nebo všeobecnými obchodními podmínkami ve smyslu § 305 BGB. Pokud by byly ve smlouvě sjednány nepřiměřeně vysoké úroky z úvěru, bylo by takové ujednání možné považovat za odporující dobrým mravům. Na základě § 138 odst. 1 BGB je pak takový právní úkon stížen neplatností. Je ale třeba

⁹⁰ Schimansky, H., Bunte, H., Lwowski, H. *Bankrecht : Handbuch. Band. I. 3.* Auflage. München : C.H. Beck, 2007, str. 2122

⁹¹ Heermann, P. *Handbuch des Schuldrechts : Geld und Geldgeschäfte.* Tübingen : J.C.B. Mohr, 2003, str. 49

⁹² Schimansky, H., Bunte, H., Lwowski, H. *Bankrecht : Handbuch. Band. I. 3.* Auflage. München : C.H. Beck, 2007, str. 2122, Schaarschmidt, W. *Die Sparkassen Kredite : Die rechtlichen Grundlagen des Kredits, seiner Sicherung und Einziehung.* Stuttgart : Deutscher Sparkassen Verlag GmbH, 1991, str. 41

naplnit objektivní i subjektivní skutkovou podstatu jednání odporujícímu dobrým mravům. Objektivní kritérium je zpravidla naplněno, je-li mezi plněním a protiplněním nápadný nepoměr. Mezi subjektivní kritéria lze zařadit situaci, kdy je příjemce úvěru nucen z důvodu jeho špatné hospodářské situace uzavřít i takovou smlouvu, ve které jsou dohodnuty nepřiměřeně vysoké úroky. Aby soud mohl vyslovit závěr o neplatnosti smlouvy dle § 138 odst. 1 BGB je třeba, aby zvážil každý konkrétní případ nejen s ohledem na celý obsah smlouvy, ale i s ohledem na všechny skutečnosti, za kterých byla smlouva uzavřena.⁹³

V souvislosti s výší úroků je třeba se zmínit, že i německá právní úprava obsahuje zákaz anatocismu. Ten je vyjádřen v § 248 odst. 1 BGB jako „Zinseszinsverbot“ a vztahuje se na předběžná ujednání o úročení splatných úroků. Nevylučuje však, aby si tak smluvní strany ujednaly po splatnosti úroků. Ze zákazu anatocismu jsou zákonem stanoveny výjimky. Jsou z něj na základě § 248 odst. 2 BGB vyňaty bankovní instituce. K dalším výjimkám, na něž se ustanovení § 248 odst. 1 BGB nevztahuje, patří dle § 355 odst. 1 HBG kontokorent. Třetí výjimkou jsou nesplacené úroky z prodlení, z nichž se dle § 289 BGB může poskytovatel úvěru domáhat úroků z prodlení.^{94, 95}

3.2 Vznik smlouvy o úvěru dle české a německé právní úpravy

Z vymezení podstatných náležitostí smlouvy o úvěru je zřejmé, že se jedná o smlouvu konsensuální. Smlouva o úvěru vzniká, aniž by došlo ke skutečnému poskytnutí peněžních prostředků a je tak již uzavřena dohodou smluvních stran o podstatných náležitostech. K poskytnutí peněžních prostředků může dojít až v budoucnu po uzavření smlouvy.⁹⁶

Povaha smlouvy o úvěru v německé právní úpravě byla v minulosti předmětem zájmu odborné veřejnosti i judikatury. Velmi dlouho se o ní vedly teoretické spory. V současné době je pojmána jako smlouva konsensuální. Němečtí autoři se shodli, že je

⁹³ Heermann, P. *Handbuch des Schuldrechts : Geld und Geldgeschäfte*. Tübingen : J.C.B. Mohr, 2003, str. 371-373

⁹⁴ viz § 248 odst. 2 BGB

⁹⁵ Schimansky, H., Bunte, H., Lwowski, H. *Bankrecht : Handbuch. Band. I. 3. Auflage*. München : C.H. Beck, 2007, str. 2122, Schaarschmidt, str. 2126

⁹⁶ Dědič, J. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář 4. díl § 221-775*. 1.vyd. Praha : Polygon, 2002, str. 3509

smlouvou, která vzniká již na základě shodného projevu vůle smluvních stran o obsahu smlouvy dle § 145 a násl. BGB a nikoliv až vyplacením peněžité sumy.⁹⁷

3.3 Vztah smlouvy o úvěru a smlouvy o půjčce

Smlouva o půjčce je z ekonomického hlediska se smlouvou o úvěru shodná. „Obě smlouvy umožňují řešit dočasnou potřebu peněz použitím cizích zdrojů a jsou návratné.“⁹⁸

Z právního hlediska se však výrazně odlišují. Smlouva o půjčce je upravena v § 657 až 658 občanského zákoníku. Dle § 657 občanského zákoníku „smlouvou o půjčce přenechává věřitel dlužníkovi věci určené podle druhu, zejména peníze, a dlužník se zavazuje vrátit po uplynutí dohodnuté doby věci stejného druhu“. Předmětem smlouvy o půjčce tak mohou být nejen peníze, ale jiné zastupitelné (druhově určené) věci⁹⁹, zatímco předmětem smlouvy o úvěru mohou být pouze peněžní prostředky.

Další rozdíl mezi oběma smlouvami je spojen se zúročitelností. U půjčky lze dle § 658 odst. 1 občanského zákoníku úrok sjednat, ale není to nezbytné. Smluvní strany tak mohou uzavřít i bezúročnou smlouvu o půjčce. V případě smlouvy o úvěru je povinnost dlužníka platit úroky jedním z jejich pojmových znaků. Smlouva tak musí tento závazek vždy obsahovat a není tak možné, aby byla smlouva o úvěru uzavřena jako bezúročná. Jak již bylo uvedeno výše, pokud by tento závazek smlouva postrádala, nemělo by toto chybějící ujednání vliv na její platnost. Důsledkem by bylo, že by se nejednalo o smlouvu o úvěru upravenou obchodním zákoníkem, ale o jiný závazkový vztah. Takový závazkový vztah není jako smluvní typ upraven v občanském, ani v obchodním zákoníku. Oba zákoníky ale umožňují uzavřít tzv. nepojmenovanou smlouvu, a to ve smyslu § 51 občanského zákoníku nebo § 269 odst. 2 obchodního zákoníku. Vystává však otázka, jak bude tato smlouva posuzována, jestli jako smlouva nepojmenovaná dle obchodního zákoníku či podle občanského zákoníku. Řešení vyplývá z § 261 odst. 1 a 2 obchodního zákoníku, který pro závazkové vztahy mezi

⁹⁷ Schimansky, H., Bunte, H., Lwowski, H. *Bankrecht : Handbuch. Band. I.* 3. Auflage. München : C.H. Beck, 2007, str. 2027

⁹⁸ Marčanová, J. *Úvěr nebo půjčku k podnikání?* Obchodní právo 1994, č. 11 str. 14

⁹⁹ Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* 8.vyd. Praha : C.H. Beck, 2003, str. 872

podnikateli řídící se obchodním zákoníkem vyžaduje, aby se týkaly jejich podnikatelské činnosti.¹⁰⁰ Bezúročné poskytnutí peněžních prostředků s podnikatelskou činností nesouvisí, což je dle mého názoru možné podložit zákonným vymezením pojmu podnikání v § 2 odst. 1 obchodního zákoníku, který stanoví, že se jedná o činnost za účelem dosažení zisku. Ziskem z přenechaných peněžních prostředků jsou právě úroky, které lze charakterizovat jako cenu za jejich poskytnutí. Smlouvou o bezúročném úvěru tak bude založen závazkový vztah, který se bude řídit občanským zákoníkem.

V souvislosti s touto problematikou nelze opomenout ustanovení § 262 obchodního zákoníku, které umožňuje, aby si smluvní strany za podmínek v tomto ustanovení stanovených písemně dohodly, že se jejich závazkový vztah bude řídit obchodním zákoníkem.¹⁰¹

Výrazným rozdílem obou smluv je okamžik jejich vzniku. Smlouva o půjčce je svou povahou smlouvou reálnou, což konstatuje i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí sp. zn. 29 Odo 350/2003 ze dne 24. března. Nevzniká tak, na rozdíl od smlouvy o úvěru, samotnou dohodou smluvních stran o podstatných náležitostech smlouvy, ale až skutečným odevzdáním předmětu půjčky.

V souvislosti s problematikou odlišností smlouvy o půjčce a smlouvy o úvěru se nelze nezmínit o rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 922/2007 ze dne 24. května. V tomto, dalo by se říci kontroverzním rozhodnutí, dospěl Nejvyšší soud k dvěma zásadním závěrům, a to, že půjčku nelze poskytnout bezhotovostním způsobem a peníze lze na základě smlouvy o půjčce přenechat pouze dlužníkovi, nikoliv třetí osobě. Toto rozhodnutí považuji ohledně těchto závěrů za nesprávné a přikláním se tak k názoru J. Zrzaveckého.¹⁰²

K závěru, že půjčku nelze poskytnout bezhotovostně, dospěl Nejvyšší soud jazykovým výkladem základních ustanovení upravujících oba smluvní typy, konkrétně výkladem pojmů peněžní prostředky a peníze. Zatímco obchodní zákoník v ustanovení § 497 stanoví, že dlužníkovi jsou poskytnuty peněžní prostředky, dle ustanovení § 657 občanského zákoníku jsou dlužníkovi přenechávány peníze. Aniž by Nejvyšší soud při výkladu zohlednil smysl a účel použití těchto pojmů i v jiných právních předpisech,

¹⁰⁰ Plíva, S. *Některé problémy právní úpravy smlouvy o úvěru*. Právo a podnikání 1995, č. 3 str. 3

¹⁰¹ Tamtéž

¹⁰² Zrzavecký, J., Herdová, E. *Bezhotovostní půjčka nakonec ano*. epravo [online]. 12.1.2010 [cit. 2010-05-22]. Dostupný z WWW: <www.epravo.cz>

konstatoval, že na základě smlouvy o úvěru je možné dlužníkovi poskytnout peněžní prostředky bezhotovostním způsobem, zatímco na základě smlouvy o půjčce může věřitel přenechat dlužníkovi peníze pouze ve formě bankovek a mincí, tedy hotově, čímž přisoudil těmto pojmům rozdílný význam. Podobný názor zastává i J.Marčanová, v článku, který byl publikován v časopise Obchodní právo č.11/1994 pod názvem Úvěr nebo půjčka k podnikání¹⁰³.

Předmětné rozhodnutí pouze nestanoví, že peníze z půjčky nelze přenechat bezhotovostně, ale zároveň ve své podstatě určuje maximální limit pro poskytnutí peněžité půjčky, jelikož dle § 4 odst. 1 zákona o omezení plateb v hotovosti je „poskytovatel platby, jejíž výše překračuje částku 15.000 EUR, povinen provést platbu bezhotovostně“. Poskytovatelem platby je dle § 2 odst. 1 písm. b) citovaného zákona „ten, kdo platbou uhrazuje závazek“. Pokud by byl respektován názor Nejvyššího soudu, nastala by situace, kdy by dlužník nemohl svůj závazek vrátit věřiteli bankovky a mince splnit, ledaže by bylo dohodnuto plnění ve splátkách, které by nepřekračovaly výše uvedený limit. Nejvyšší soud se tak ocitl v roli normotvůrce a stanovil další podstatnou náležitost smlouvy o půjčce. Toto rozhodnutí Nejvyššího soudu se zároveň neshoduje s jinými rozhodnutími Nejvyššího soudu¹⁰⁴. Je tedy zřejmé, že Nejvyšší soud, nepostupoval v souladu s dosavadní rozhodovací činností.

K druhému závěru, že peníze mohou být přenechány dle smlouvy o půjčce pouze dlužníkovi, nikoliv třetí osobě, dospěl Nejvyšší soud výkladem pojmu „přenechat“, který, aniž by opětovně bral ohled na účel smlouvy o půjčce, vyložil velmi úzce. Se zřetelem na účel smlouvy o půjčce a zároveň s ohledem na autonomii smluvních stran při uzavírání smluv je pojem „přenechat“ třeba chápat nejen jako fyzické předání peněz, ale jako umožnění jakékoliv dispozice s penězi bez ohledu na to, komu jsou předány. To potvrzuje i rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 3790/2008 ze dne 11. listopadu 2008, které v odůvodnění uvádí, že omezení spočívající v požadavku fyzického předání peněz přímo osobě dlužníka nebo bezhotovostním převodem přímo na jeho účet, je neodůvodněným zásahem do autonomie vůle smluvních stran. Rozhodným je, aby v konečné fázi byly peníze přenechány ve prospěch dlužníka a dle

¹⁰³ Marčanová, J. *Úvěr nebo půjčka k podnikání?* Obchodní právo 1994, č. 11 str. 16

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne ze dne 24. března 2004, 29 Odo 350/2003, Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne ze dne 28. března 2007, sp. zn. 33 Odo 209/2005, Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne ze dne 11. listopadu 2008, sp. zn. 28 Cdo 3790/2008

dohody smluvních stran (osobě, či způsobem, který smlouva stanoví). Toto kontroverzní rozhodnutí bylo předmětem diskuze na IV. Sympoziu Nejvyššího soudu, kde soudci Nejvyššího soudu, připustili jeho nesprávnost a to v obou závěrech^{105 106}.

3.4 Úplata za sjednání závazku

Od úroků je nutné odlišovat úplatu za sjednání závazku rezervovat peněžní prostředky pro dlužníka do doby, než bude o ně věřitel dlužníkem v souladu se smlouvou nebo podpůrnou zákonnou úpravou požádán. Věřitel je po tuto dobu v nakládání s peněžními prostředky omezen. Jelikož kogentní zákonná úprava smlouvy o úvěru neurčuje povinnost, nýbrž stanoví právo dlužníka rezervované peněžní prostředky čerpat, může nastat situace, kdy dlužník svého práva nevyužije, o rezervované peněžní prostředky nepožádá a věřitel tak dlužníkovi peněžní prostředky, které pro něj rezervoval, neposkytne. S tím bude spojen i důsledek pro věřitele, kterému nevznikne nárok na úroky, který je dle § 502 obchodního zákoníku vázán na skutečně poskytnuté peněžní prostředky. Věřitel se sjednáním úplaty v bankovní praxi nazývané jako „zpracovatelský poplatek“¹⁰⁷, institutu upraveného v kogentním ustanovení § 499 obchodního zákoníku, chrání nejen před případným nevyužitím dlužníkovy práva na čerpání rezervovaných peněžních prostředků, kde by poté úplata měla povahu odškodnění, ale takto sjednaná úplata představuje odměnu věřiteli za to, že po stanovenou dobu mezi sjednáním smlouvy o úvěru a skutečným čerpáním úvěru ze strany dlužníka musí pro dlužníka sjednané peněžní prostředky rezervovat, popř. mít zajištěny jejich zdroje.¹⁰⁸ Dalo by se říci, že jde i o náhradu za omezení dispozice s rezervovanými peněžními prostředky, které by mohly být použity jinak či investovány jinde.

Vznik práva na zaplacení úplaty přichází v úvahu jen za podmínky, jeli úplata, včetně její výše, mezi smluvními stranami sjednána, a jeli věřitelem subjekt, jehož

¹⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. května 200, sp. zn. 32 Cdo 922/2007 považují za relevantní s ohledem na důsledky, které by mohl pro úvěrovou praxi mít. Částky nad 15.000,-EUR by nemohly být dlužníkem na základě smlouvy o půjčce splaceny, ledaže by byla splatnost půjčky rozdělena na částky, které by byly v souladu se zákonem o omezení plateb v hotovosti. Docházelo by tak k paradoxním situacím, které by mohly být řešeny tak, že namísto smlouvy o půjčce by byla uzavírána smlouva o úvěru.

¹⁰⁶ Zrzavecký, J., Herdová, E. *Bezhotovostní půjčka nakonec ano*. epravo [online]. 12.1.2010 [cit. 2010-05-22]. Dostupný z WWW: <www.epravo.cz>

¹⁰⁷ Např. viz sazebník www.volksbank.cz, www.csob.cz

¹⁰⁸ Plíva, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 2.vyd. Praha : ASPI, 2009, str. 212

předmětem podnikání je poskytování úvěrů.¹⁰⁹ Mezi takové věřitele patří zejména banky¹¹⁰, popř. jiné peněžní ústavy a ty subjekty, které mají poskytování úvěrů v předmětu podnikání a získaly tak k němu živnostenské oprávnění.

Pokud by ujednání o úplatě za sjednání závazku poskytnout úvěr bylo sjednáno subjektem, který výše uvedené podmínky nesplňuje, jednalo by se o ujednání neplatné. K této neplatnosti by se přihlíželo jen za předpokladu, že by se této neplatnosti, jak stanoví § 267 odst. 1 obchodního zákoníku, dlužník dovolal.¹¹¹

Výše úplaty musí být sjednána, jelikož ji zákon neupravuje a to ani podpůrně. V bankovní praxi bývá zpravidla určena jako jednorázová nebo je vyjádřena procentuální sazbou z celkové hodnoty úvěru.¹¹² Na rozdíl od úroků, právo na zaplacení této úplaty vzniká bez ohledu na to, zda došlo ke skutečnému čerpání úvěrových prostředků.

3.5 Úroky z prodlení

Úrok z prodlení je specifickým druhem úroku, který má povahu sankční platby, která náleží věřiteli za porušení povinnosti dlužníka řádně a včas splnit svůj peněžitý závazek. Jde o sankci, která se uplatní bez ohledu na to, jaké skutečnosti prodlení dlužníka způsobily. Ať již jde o skutečnosti, které nastaly na straně dlužníka nebo byly způsobeny zásahem vyšší moci. Dlužníkovu zdůvodnění vzniku prodlení je tak právně bezvýznamné.¹¹³

Pro oblast obchodněprávních vztahů platí zvláštní úprava úroků z prodlení v ustanovení § 369 obchodního zákoníku. Obecná úprava občanského zákoníku se použije subsidiárně.

Pro vznik nároku na úroky z prodlení není nutné, aby smlouva ustanovení o úrocích obsahovala. Vyplývá tak z ustanovení § 369 odst. 1, které ponechává na vůli smluvních stran, zda ujednání o úrocích z prodlení a jejich výši do smlouvy zahrnou.¹¹⁴

¹⁰⁹ Viz § 509 obchodního zákoníku

¹¹⁰ Viz § 1 zákona o bankách

¹¹¹ Jedná se o relativní neplatnost

¹¹² Marek, K. *Obchodněprávní smlouvy*. 5.vyd. Brno : Masarykova Univerzita v Brně, 2004

¹¹³ Plíva, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 2.vyd. Praha : ASPI, 2009, str. 136-137

¹¹⁴ Hulmák, M. *Poplatky z prodlení v českém právu*. Právní rozhledy 2003, č. 5 str. 246

V případě, že by výše úroků z prodlení nebyla ve smlouvě smluvními stranami stanovena, byla by na základě § 369 odst. 1 obchodního zákoníku subsidiárně určena předpisy práva občanského. Tím je dle § 517 odst. 2 občanského zákoníku nařízení vlády č. 142/1994 Sb., v platném znění, kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatků z prodlení podle občanského zákoníku. Podle § 1 tohoto nařízení odpovídá roční výše úroků z prodlení výši repo sazby stanovené Českou národní bankou, zvýšené o sedm procentních bodů a platné pro první den příslušného kalendářního pololetí prodlení se splněním peněžitého dluhu.

Pokud jde o otázku souběhu úroku z prodlení s náhradou škody je dle § 369 odst. 2 obchodního zákoníku možné náhradu škody způsobenou prodlením se splněním peněžitého závazku přiznat jen za předpokladu, není-li kryta úroky z prodlení. Jinými slovy, na základě zákona lze přiznat tu výši škody způsobenou prodlením, která přesahuje výši úroků z prodlení, ať již smlouvenou či zákonem podpůrně stanovenou.¹¹⁵

V souvislosti s otázkou úroků z prodlení je třeba se zaměřit i na jejich vztah k úrokům ve smyslu § 497 obchodního zákoníku. Pokud bude z obsahu smlouvy o úvěru vyplývat, popř. bude-li v ní výslovně stanoveno, že je dlužník v případě prodlení povinen platit jak úroky z úvěru, tak úroky z prodlení, neměly by vzniknout žádné pochybnosti, zda má věřitel nárok při prodlení dlužníka nadále i nárok na úroky z úvěru. Ty by mohly nastat v případě, byly by ve smlouvě o úvěru pro případ prodlení dlužníka dohodnuty „sankční úroky“¹¹⁶ a zároveň by nebylo specifikováno, zda tyto „sankční úroky“ zahrnují jak úroky z prodlení, tak úroky z úvěru.¹¹⁷

Přikláním se k názoru, že prodlením dlužníka není dotčena jeho povinnost platit úroky z poskytnutého úvěru a dlužník je povinen platit jak úroky z úvěru, tak úroky z prodlení. Důvodem je, že úroky z úvěru mají povahu úplaty za přenechání peněžních prostředků a právo na tuto úplatu tak trvá do doby skutečného vrácení poskytnutých peněžních prostředků.¹¹⁸ V případě prodlení dlužníka k jejich vrácení nedošlo a věřitelovo právo na úroky z poskytnutých peněžních prostředků stále trvá, a to až do doby jejich skutečného vrácení. Lze konstatovat, že byly by ve smlouvě dohodnuty sankční úroky, zahrnovaly by jak úroky z úvěru, tak úroky z prodlení.

¹¹⁵ Viz § 369 odst. 2 obchodního zákoníku

¹¹⁶ Označení, které je ve smlouvách často užíváno.

¹¹⁷ Plíva, S. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomša, M. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12.vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 1087

¹¹⁸ Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009, str. 84

I přestože má věřitel právo při prodlení dlužníka s vrácením peněžitého závazku na úrok z prodlení, otázkou zůstává, čeho se vlastně úrok z prodlení bude týkat, zda pouze samotné jistiny nebo i příslušenství, které představují smluvené či zákonem podpůrně stanovené úroky z úvěru. V souvislosti s touto problematikou je nutné zmínit významné rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. 35 Odo 101/2003 ze dne 24. března 2004. V tomto rozhodnutí Nejvyšší soud pronesl, že tím, že dlužník včas nesplatí úroky z jistiny, se dostává do prodlení s příslušenstvím pohledávky, nikoliv do prodlení s plněním vlastního dluhu. Věřitel nemá právo požadovat po dlužníkovi úroky z prodlení z úroků z úvěru, tedy příslušenství z příslušenství¹¹⁹, jelikož jak občanský zákoník, tak obchodní zákoník v současné době nezakotvují peněžité sankce pro případ prodlení s placením příslušenství pohledávky. Jde o vyjádření zásady zákazu anatocismu. Nic však dle Nejvyššího soudu smluvním stranám nebrání, aby se dohodly, že se sjednané úroky stanou od data splatnosti součástí jistiny. Věřiteli lze doporučit, aby takové ujednání bylo ve smlouvě stanoveno.

3.6 Určení měny

Dle § 498 obchodního zákoníku si mohou smluvní strany určit, aby peněžní prostředky, které jsou předmětem smlouvy, byly poskytnuty i v jiné, než české měně, a to za podmínky, že to není v rozporu s devizovými předpisy.¹²⁰

Zákon č. 219/1995 Sb., devizový zákon v platném znění tuto možnost nijak neomezuje a poskytování úvěrů v cizích měnách je tak zásadně dovoleno. Pokud by tuto možnost omezoval, je třeba upozornit na donucující povahu předpisů devizového práva, které je součástí práva veřejného. Není tak možné, aby smluvní strany ve smlouvě o úvěru závaznost devizových předpisů na osoby, na něž se devizová regulace vztahuje, vyloučily. Smluvní strany si však například mohou, vzhledem k dispozitivnosti § 498 obchodního zákoníku věty druhé, určit, že peněžní prostředky budou dlužníkovi poskytnuty v české měně a vráceny včetně úroků v měně zahraniční nebo opačně.

¹¹⁹ Dle § 121 odst. 3 občanského zákoníku jsou příslušenstvím pohledávky úroky, úroky z prodlení, poplatek z prodlení a náklady spojené s jejím uplatněním.

¹²⁰ Viz § 498 obchodního zákoníku

Pokud tak učiní, bylo by vhodné, aby byla součástí smlouvy kurzová doložka nebo alespoň určen objektivní způsob, jakým by byl kurz později stanoven.¹²¹

4 Zánik smlouvy o úvěru

4.1 Obecně k zániku smlouvy o úvěru

K zániku závazkových právních vztahů vzniklých ze smlouvy o úvěru, ať již spojeným s uspokojením či neuspokojením věřitele, může dojít z různých právních důvodů. Tyto důvody jsou upraveny jak v obchodním zákoníku, tak i v občanském zákoníku. Ustanovení občanského zákoníku se subsidiárně použijí v případech, kdy v obchodním zákoníku nebude komplexně upraven některý ze způsobů zániku závazků ze smlouvy o úvěru nebo bude-li obchodní zákoník některý ze způsobů postrádat zcela.

Mezi relativně komplexně upravené způsoby zániku závazků obsažené v obchodním zákoníku patří zánik závazku jeho splněním (§ 324 až 343 ObchZ), odstoupení od smlouvy (§ 344 až 351 ObchZ), zaplacení odstupného (§ 355 ObchZ) a zmaření účelu smlouvy (§356 ObchZ). Oběma právními předpisy, tedy kombinací obecné a zvláštní právní úpravy, je upravena dodatečná nemožnost plnění (§575 až 577 ObčZ a §352 až 354 ObchZ) a započtení pohledávek (§580 až 581 ObčZ a §358 až 364 ObchZ). Pouze občanským zákoníkem se řídí zánik závazku dohodou (§ 570 až 574 ObčZ), uplynutím doby (§ 578 ObčZ), výpovědí (§ 582 ObčZ), neuplatněním práva (§ 583 ObčZ), splynutím (§ 584 ObčZ), narovnáním (§ 585 až 587 ObčZ) a smrtí dlužníka nebo věřitele (§ 579 ObčZ).¹²²

Způsobů zániku závazků, které přicházejí v úvahu je velmi mnoho, a proto se zaměřím pouze na odstoupení od smlouvy a výpověď, k nimž obchodní zákoník obsahuje speciální úpravu, týkající se právě smlouvy o úvěru.

¹²¹ Koblíha, I., Kalfus, J., Krofta, J. a kol. *Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 2006, str. 1242

¹²² Plíva, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 2.vyd. Praha : ASPI, 2009, str. 109-110

4.2 Odstoupení od smlouvy o úvěru

Obchodní zákoník obsahuje jak obecnou právní úpravu odstoupení od smlouvy, tak i zvláštní ustanovení týkající se odstoupení od smlouvy o úvěru, které má před obecnými ustanoveními aplikační přednost. V rámci právní úpravy smlouvy o úvěru jsou v obchodním zákoníku stanoveny tři důvody, na základě nichž může věřitel od smlouvy o úvěru odstoupit.¹²³

První ze specifických důvodů nastane dle § 505 obchodního zákoníku, pokud dlužník nesplní svou povinnost doplnit v přiměřené době zajištění závazku vrátit poskytnuté peněžní prostředky na původní rozsah, jestliže zajištění závazku za trvání smlouvy zaniklo (například byl-li zničen předmět zástavy) nebo se zhoršilo (například byla-li zástava částečně znehodnocena). Jedná se o specifickou „klauzuli rebus sic stantibus“ reagující na možnou změnu faktických okolností nebo na změny právní povahy, ke kterým může s větší pravděpodobností docházet zejména u delších smluvních vztahů.¹²⁴ Jelikož není stanovena doba, od které je dlužník povinen zajištění doplnit, musí věřitel, má-li na doplnění zajištění na původní rozsah zájem, dlužníka vyzvat. Forma výzvy bude zcela záležet na vůli věřitele. Jsem názoru, že by měla být učiněna písemně, aby se věřitel vyhnul případným pochybnostem v prokazování, které by mohly být s neformální výzvou spojeny. Obsahem výzvy by měl být požadavek věřitele směrem k dlužníkovi, aby doplnil zajištění, k čemuž mu musí být věřitelem dána přiměřená lhůta, jejíž délka by měla záviset na povaze zajištění. Po marném plynutí této lhůty je věřitel oprávněn od smlouvy odstoupit.

Druhým ze specifických důvodů, na jehož základě může věřitel od smlouvy odstoupit, je prodlení dlužníka s vrácením peněžních prostředků, a to konkrétně dle § 506 obchodního zákoníku s vrácením více než dvou splátek nebo jedné splátky po dobu delší než tři měsíce. Z ustanovení § 506 obchodního zákoníku vyplývá, že jej lze aplikovat jen na případy, kde je úvěr splácen ve splátkách. Oproti ustanovení § 505 obchodního zákoníku, kde je dlužníkovi poskytnuta věřitelem přiměřená lhůta k nápravě, v případě prodlení ve smyslu § 506 obchodního zákoníku tomu tak není.

¹²³ Plíva, S. *Odstoupení od smlouvy o úvěru a zajištění závazku*. Právo a podnikání 1997, č. 10, str. 14

¹²⁴ Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl § 409 – 565*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 1997, str. 397

Věřitel je oprávněn od smlouvy o úvěru odstoupit, pokud prodlení dlužníka dosáhne míry, která je stanovena v § 506 obchodního zákoníku.

Třetí a poslední specifický důvod nastane za podmínek stanovených v § 507 obchodního zákoníku, použije-li dlužník poskytnuté peněžní prostředky k jinému účelu, než který byl ve smlouvě sjednán nebo je-li jejich použití ke smluvenému účelu nemožné. Ustanovení § 507 obchodního zákoníku předpokládá dvě rozdílné situace, které mohou v případě účelového úvěru nastat. První situace, tj. použití úvěru k jinému účelu, je závažným porušením smlouvy a odstoupení od smlouvy je tak sankcí. V druhém případě, kdy nastane nemožnost použití peněžních prostředků ke smluvenému účelu (například nebude-li uzavřena kupní smlouvy mezi dlužníkem a třetí osobou), nejde o sankci, ale o řešení důsledků právní skutečnosti, která nemá povahu porušení smluvní povinnosti.¹²⁵

Ve všech třech výše uvedených případech smlouva zaniká dnem doručení odstoupení dlužníkovi.¹²⁶ Shodným je pro ně i důsledek, kterým je vznik nároku věřitele požadovat vrácení dlužné částky včetně úroků, to však za podmínky, dojde-li k platnému odstoupení od smlouvy o úvěru. Využije-li věřitel svého práva od smlouvy o úvěru odstoupit a požadovat vrácení poskytnutých peněžních prostředků s úroky, je dlužník povinen na základě § 340 odst. 2 obchodního zákoníku vrátit dlužnou částku včetně úroků bez zbytečného odkladu poté, kdy byl věřitelem o jejich vrácení požádán. Pro určení lhůty k plnění se použije obecná úprava výše uvedeného ustanovení vzhledem k tomu, že speciální úprava této lhůty není v zákoně obsažena. Nic však nebrání tomu, aby byla smluvními stranami dohodnuta ve smlouvě.¹²⁷

Jelikož jsou ustanovení § 505 až 507 obchodního zákoníku dispozitivní, mohou se smluvní strany ve smlouvě od těchto ustanovení odchýlit, popř. je smluvně zcela vyloučit.

S otázkou odstoupení od smlouvy, jak za podmínek stanovených obecnou úpravou, tak speciální úpravou vztahující se ke smlouvě o úvěru, je spojena i otázka, vlivu odstoupení od smlouvy na trvání zajištění závazků ze smlouvy.

¹²⁵ Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl § 409 – 565*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 1997, str. 402

¹²⁶ Viz § 349 odst. 1 obchodního zákoníku

¹²⁷ Plíva, S. *Odstoupení od smlouvy o úvěru a zajištění závazku*. Právo a podnikání 1997, č. 10, str. 14

Před účinností novely obchodního zákoníku provedené zákonem č. 370/2000 Sb., na jejímž základě byla ustanovení § 505 až 507 doplněna o právní větu „ odstoupení věřitele od smlouvy nemá vliv na zajištění závazku z této smlouvy“, nebylo řešení této otázky zcela jednoznačné. Některými autory byl vyjadřován názor¹²⁸, že odstoupení od smlouvy o úvěru má za následek zánik zajištěné pohledávky. Důsledkem je i zánik zajištění pohledávky ze smlouvy o úvěru vzhledem k jeho akcesorické povaze, pokud nebylo trvání zajištění pro případ odstoupení od smlouvy výslovně ve smlouvě sjednáno.

Někteří autoři zastávali názor opačný¹²⁹ a argumentovali tím, že odstoupením od smlouvy nezaniká celý právní vztah. Zanikají pouze některé povinnosti a jiné se mohou v důsledku odstoupení měnit. Pohledávka na vrácení peněžních prostředků poskytnutých na základě smlouvy o úvěru odstoupením nezaniká, pouze se mění podmínky, za nichž je dlužník povinen věřitelovu pohledávku uspokojit, a proto nezaniká ani zajištění této pohledávky. Změna spočívá v tom, že se na žádost věřitele stane celá pohledávka splatnou. „Je to stále pohledávka z uzavřené smlouvy, přestože od ní věřitel odstoupil.“¹³⁰

Výše uvedenou novelou obchodního zákoníku byly všechny pochybnosti odstraněny. Zvláštní právní úprava účinků odstoupení od smlouvy o úvěru se přednostně použije před obecnou úpravou obsaženou v § 351 obchodního zákoníku, na jehož základě odstoupením zanikají všechna práva a povinnosti smluvních stran.

Přikláním se k názoru I. Pelikánové, že novelizace obchodního zákoníku byla logickým důsledkem, vyplývajícím z nepřijatelnosti zhoršení právního postavení věřitele, který oprávněně využil svého práva na odstoupení od smlouvy, pokud dlužník porušil povinnosti vyplývající ze smlouvy či zákona.¹³¹

4.3 Výpověď úvěru

Právo věřitele i dlužníka na vypovězení poskytnutí úvěru je obecně upraveno v § 500 obchodního zákoníku. Právo výpovědi úvěru mají obě smluvní strany, aniž

¹²⁸ Bejček, J. *K smluvní a zákonné relativizaci akcesority zajištění závazků*. Právní praxe a podnikání 1996, č. 12. str. 14

¹²⁹ Plíva, S. a kol. *Změny v obchodním právu* 1.vyd. Praha : Nakladatelství Orac, 2003, str. 167, Plíva, S. *Odstoupení od smlouvy o úvěru a zajištění závazku*. Právo a podnikání 1997, č. 10 str. 14

¹³⁰ Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl § 409 – 565*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 1997, str. 399

¹³¹ Tamtéž

by musely udávat důvod. Vzhledem k dispozitivnosti tohoto ustanovení je přípustné, aby smlouva toto právo vyloučila, stanovila určité podmínky pro uplatnění výpovědi nebo se od zákonné úpravy odchýlila. Relevantní výpovědní lhůta je v první řadě ta, která je dohodnuta smluvními stranami. Pokud toto ujednání chybí, obchodní zákoník ji výpovědní lhůtu podpůrně stanoví v § 500 odst. 2 obchodního zákoníku, na jehož základě je dlužník oprávněn poskytnutí úvěru vypovědět s okamžitou účinností a věřitel ke konci kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byla výpověď dlužníkovi doručena. Okamžitou účinností výpovědi se rozumí den, kdy byla výpověď věřiteli doručena.¹³²

Pro výpověď není zákonem výslovně stanoven požadavek písemné formy. Z dikce § 500 odst. 2 obchodního zákoníku lze požadavek písemné formy pro výpověď uplatněnou věřitelem dovodit, protože zde zákon hovoří o doručení¹³³ výpovědi dlužníkovi. Jsem toho názoru, že jelikož ze současného znění obchodního zákoníku tato povinnost výslovně nevyplývá, písemná forma výpovědi dlužníkovi není nutností, pokud se smluvní strany od výše uvedeného dispozitivního ustanovení smluvně odchýlí nebo jej nevyloučí. V ostatních případech bude věřitel povinen dlužníkovi výpověď úvěru na základě dikce § 500 odst. 2 obchodního zákoníku doručit.

Tím, že zákon hovoří o doručení výpovědi dlužníkovi a zároveň v jeho prospěch stanovuje delší výpovědní lhůtu, poskytuje mu podpůrně nejen ochranu na prokazatelnost výpovědi¹³⁴, ale i delší dobu (někdy až téměř dva měsíce), kdy bude moci uplatnit nárok na poskytnutí úvěru.

Je třeba upozornit, že obchodní zákoník v § 500 odst. 1 a 2 nehovoří o výpovědi smlouvy o úvěru, ale o vypovězení poskytnutí úvěru. Toto ustanovení se tak týká pouze případů, kdy peněžní prostředky nebyly ještě věřitelem poskytnuty. Výpověď úvěru nemá za následek zánik smlouvy o úvěru, ale zaniká právo dlužníka žádat věřitele o poskytnutí dohodnutých peněžních prostředků a tomu odpovídající povinnost věřitele tyto peněžní prostředky na požádání dlužníka poskytnout.¹³⁵

¹³² Plíva, S. *Některé problémy právní úpravy smlouvy o úvěru*. Právo a podnikání 1995, č. 3 str. 4

¹³³ Vycházím z toho, že doručením se rozumí písemné oznámení.

¹³⁴ Pokud by nebyla výpověď doručena, ale sdělena pouze ústně, mohlo by v případě sporu, dojít k problémům s jejím prokázáním.

¹³⁵ Plíva, S. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12.vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 1082

Smlouva o úvěru může být smluvními stranami vypovězena, je-li tak ve smlouvě ujednáno. Otázkou je, zdali lze smlouvu o úvěru vypovědět, není-li tato možnost ve smlouvě sjednána. Občanský zákoník v § 582 odst. 1 stanoví, že smlouvu lze vypovědět, jestliže je sjednána na dobu neurčitou a jejímž předmětem je závazek k nepřetržité nebo opakované činnosti, nebo závazek zdržet se určité činnosti nebo určitou činnost strpět.

Souhlasím z názorem S. Plívy, že smlouva o úvěru těmito zákonným podmínkám nevyhovuje. Pokud by byla ve smlouvě určena lhůta pro čerpání úvěru, jednalo by se o smlouvu uzavřenou na dobu určitou. Nebyla by tato lhůta sjednána, bylo by sporné, zda by jejím předmětem byl závazek k nepřetržité nebo opakované činnosti. Obecná úprava obsažená v § 582 občanského zákoníku se tak pro výpověď smlouvy o úvěru může jen stěží uplatnit.¹³⁶ Výjimkou by mohla být smlouva o revolvingovém úvěru za podmínky, že by byla uzavřena na dobu neurčitou. Výpověď smlouvy o úvěru je pojmově možná pouze za předpokladu, že peněžní prostředky nebyly do účinnosti výpovědi poskytnuty, resp., o ně dlužník věřitele nepožádal.¹³⁷

5 Zajištění smlouvy o úvěru

Jak již bylo uvedeno, jen velmi zřídka se v bankovní praxi uzavírají nezajištěné tzv. in bianco úvěry. Vyplývá to i z toho, že zajištění náleží k základním zásadám úvěrování. Vyskytne-li se výjimečně takový in bianco úvěr, bude poskytován v relativně nízké výši a s krátkou dobou splatnosti a to pouze bonitním, důvěryhodným a dlouhodobě známým klientům banky.¹³⁸ V nebankovní praxi, kde subjekty neposkytují úvěry na profesionální bázi, si lze in bianco úvěr představit snadněji. Jsem přesvědčena, že se tato nezajištěnost promítne do výše úrokových sazeb.

Zejména smluvní strana věřitele věnuje mimořádnou pozornost, aby dostatečně zajistila své peněžité pohledávky včetně příslušenství. Chrání se tak před případnou platební neschopností dlužníka nebo pro případ, že dlužník nebude ochoten své závazky ze smlouvy plnit. Zajištění nejen posiluje postavení věřitele vůči dlužníkovi a dlužníka

¹³⁶ Tamtéž

¹³⁷ Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl § 409 – 565*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 1997, str. 383

¹³⁸ Lochmanová, L. *Smlouva o úvěru*. In Štenglová, I.(ed.) *Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. 1.vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006, str. 235

určitým způsobem motivuje k vrácení či splácení poskytnutých peněžních prostředků dle podmínek sjednaných ve smlouvě, ale plní i funkci uhrazovací. Věřiteli tak umožňuje, aby své splatné a neuhrazené pohledávky z úvěrové smlouvy uspokojil náhradním způsobem, pokud dlužník nebude své závazky vyplývající ze smlouvy o úvěru plnit.¹³⁹

V úvěrových vztazích jsou významné zejména následující zajišťovací instrumenty: zástavní právo, ručení, smluvní pokuta, bankovní záruka, uznání závazku, dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů a finanční zajištění.¹⁴⁰

V úvěrových smlouvách se lze často setkat, zejména je-li úvěr poskytován korporátnímu klientovi, s ujednáními, která klienta ve sjednávání zajištění ve vztahu k jiným věřitelům omezují. Jedná se například o klauzuli *pari passu*, která patří mezi tzv. *non-financial covenants*, v níž se klient vůči bance zavazuje, že neuzavře žádnou smlouvu, v jejímž důsledku by banka nebyla ve stejném postavení jako ostatní věřitelé, ať zajištění nebo nezajištění, pokud by nastal úpadek klienta. Smyslem této klauzule je vyloučení možnosti zvýhodnění ostatních věřitelů klienta, kteří by jinak mohli mít v případném insolvenčním řízení výhodnější postavení než banka. Dalším podobným ujednáním je tzv. *negative pledge*, na jehož základě je klient omezen v nakládání se svým majetkem a to v důsledku závazku nezřídit zástavní nebo obdobné právo ke svému majetku ve prospěch třetí osoby.¹⁴¹

6 Spotřebitelský úvěr

Považuji za nutné se alespoň krátce zmínit o základních rozdílech právní úpravy spotřebitelského úvěru a smlouvy o úvěry dle § 497 obchodního zákoníku a o některých změnách, které do českého právního řádu přinese transpozice směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/48/ES o smlouvách o spotřebitelském úvěru.

Smlouva o spotřebitelském úvěru je upravena v zákoně o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a je pro ni, na rozdíl od smlouvy o úvěru dle § 497 obchodního zákoníku, předepsána písemná forma¹⁴². Cílem tohoto zákona bylo

¹³⁹ Plíva, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 2.vyd. Praha : ASPI, 2009, str. 75

¹⁴⁰ Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009, str. 86

¹⁴¹ Tamtéž, str. 101

¹⁴² Viz § 4 zákona o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru

vytvoření jednotných a průhledných pravidel pro realizaci spotřebitelského úvěru, které povedou k vyloučení aplikace nepřiměřených podmínek při jeho sjednávání. K prosazení výše uvedeného cíle stanoví zákon pro obsah smlouvy o spotřebitelském úvěru řadu podmínek. Patří k nim například stanovení roční procentní sazby nákladů¹⁴³ a podmínek, za kterých může být smlouva o spotřebitelském úvěru měněna.

Nový zákon o spotřebitelském úvěru, který bude pravděpodobně účinný od 1. ledna 2011, přinese do české právní úpravy řadu změn. Za nejdůležitější považují povinnost poskytovatelů spotřebitelských úvěrů posoudit před uzavřením úvěrové smlouvy úvěruschopnost spotřebitelů a právo spotřebitele na odstoupení od smlouvy do 14 dnů od jejího uzavření a to bez udání důvodu.¹⁴⁴

7 Obchodní podmínky v české právní úpravě

7.1 Povaha obchodních podmínek

Pro bankovní praxi je charakteristické, že nepodstatné části smlouvy o úvěru jsou sjednávány odkazem na obchodní podmínky konkrétní banky, které mají povahu adhezních smluv, jež sice nejsou v našem právním vymezeny, ale obecně se jimi rozumí smlouvy, které jsou uzavírané na základě podmínek stanovených pouze jednou ze smluvních stran. Jejich hlavním cílem je vytvoření jednotné a podrobné úpravy právních vztahů, které jsou založeny smlouvami, ke kterým se mají tyto obchodní podmínky vztahovat a zjednodušit tak obchodní styk.¹⁴⁵

Obchodní podmínky banky mají povahu obchodních podmínek ve smyslu § 273 odst. 1 obchodního zákoníku, který stanoví, „že část obsahu smlouvy lze určit také odkazem na všeobecné obchodní podmínky vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi nebo odkazem na jiné obchodní podmínky, jež jsou stranám uzavírajícím smlouvu známé nebo k návrhu přiložené“.¹⁴⁶

¹⁴³ RPSN je procentním podílem z dlužné částky, který je spotřebitel povinen zaplatit věřiteli za období jednoho roku v souvislosti se splátkami a dalšími výdaji spojenými s čerpáním úvěru. Umožňuje spotřebiteli lépe vyhodnotit výhodnost či nevýhodnost poskytovaného úvěru.

¹⁴⁴ Kotásek, J. *Některé novinky v úpravě spotřebitelských úvěrů*. Obchodněprávní revue 2010, č. 4 str. 118

¹⁴⁵ Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009, str. 24

¹⁴⁶ Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009, str. 26

Z citovaného ustanovení vyplývá, že obchodní zákoník rozlišuje obchodní podmínky dvojího druhu. Ty jsou zákonem označovány jako všeobecné a jiné a je mezi nimi poměrně výrazný rozdíl. Ten spatřuji zejména v subjektu, kterým jsou podmínky vypracovány, v jejich předpokládané či nepředpokládané obvyklé znalosti a v podmínkách, na jejichž základě se stávají součástí smlouvy.

Za všeobecné podmínky zákon označuje pouze ty, které byly vypracovány odbornými nebo zájmovými organizacemi, blíže se však nezmiňuje o tom, jaké organizace má konkrétně na mysli. Mnozí autoři¹⁴⁷ zastávají názor, že se jedná o takové organizace, z jejichž charakteru by měla vyplývat záruka, že jimi vypracované obchodní podmínky budou mít vysokou odbornou úroveň a zároveň v nich nebude sledován pouze zájem jednotlivých podnikatelů, ale určitý obecnější zájem. O těchto podmínkách se předpokládá jejich obvyklá znalost v příslušné oblasti podnikání, a proto postačí, aby na ně byl ve smlouvě uveden pouze odkaz.¹⁴⁸

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že úvěrové podmínky bank lze zařadit mezi jiné podmínky, které jsou vypracovány jednotlivými podnikateli či podnikatelskými seskupeními jako jejich vlastní podmínky a následně navrhovány a prosazovány vůči jejich obchodním partnerům.¹⁴⁹ Přikláním se tak k názoru S. Plívy, „že úvěrové podmínky bank vydané jednotlivými bankami, s výjimkou České národní banky, jsou kvalifikovány jako obchodní podmínky jiné, někdy též nazývané jako podnikové“.¹⁵⁰ Podmínkou, aby na ně mohlo být ve smlouvě odkázáno je, aby byly smluvním stranám uzavírajícím smlouvu známé nebo k návrhu přiložené. Pokud jsou uzavírajícím stranám známé, postačí, aby na ně bylo ve smlouvě odkázáno. V pochybnostech však musí ten, který se jich dovolává, prokázat, že byly druhé straně známé.

Obchodní podmínky, na které smluvní strany ve smlouvě odkázaly a splňují výše uvedené, se stávají součástí smlouvy.

¹⁴⁷ Tomsa in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12.vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 862, Marek, K., Žváčková, L. *Obchodní podmínky, obchodní zvyklosti a vykládací pravidla*. 1.vyd. Praha : ASPI, 2008, str. 34

¹⁴⁸ Za všeobecné obchodní podmínky jsou uznávány například podmínky vypracované odbornou komisí OSN – UNICITRAL, podmínky FIDIC, týkající se staveb

¹⁴⁹ Marek, K., Žváčková, L. *Obchodní podmínky, obchodní zvyklosti a vykládací pravidla*. 1.vyd. Praha : ASPI, 2008, str. 35

¹⁵⁰ Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009, str. 26-27

Smluvní strany mohou ve smlouvě odkázat na celé znění obchodních podmínek, na celé znění s výjimkami nebo odchylkami od určitých bodů nebo odkázat jen na jejich konkrétní část.

Pokud by nastala situace, že v téže věci stanoví obchodní podmínky něco jiného než smlouva, mají odchylná ujednání ve smlouvě na základě § 273 odst. 2 obchodního zákoníku aplikační přednost před zněním obchodních podmínek.

Vzhledem ke kogentnosti ustanovení § 273 obchodního zákoníku nelze, aby jej smluvní strany ve smlouvě vyloučily nebo se od něj odchýlily.¹⁵¹

Obchodní podmínky bank zpravidla odchylně upravují některá práva a povinnosti stanovená dispozitivními ustanoveními obchodního zákoníku mají povahu adhezních smluv a jsou tak až na výjimky jednostranně určovány bankou. Je v zájmu klienta, aby se s obchodními podmínkami banky řádně seznámil a nebyl v budoucnu překvapen některými v nich obsaženými ujednáními.¹⁵² Každá banka vydává vlastní úvěrové podmínky. Ty mohou být jednotné pro všechny druhy úvěrů nebo se mohou týkat pouze jednoho konkrétního druhu úvěru či mohou být děleny dle jiných specifik.¹⁵³

7.2 Změna obchodních podmínek

Úvěrové podmínky, na které bylo ve smlouvě odkázáno a které jsou smluvním stranám uzavírajícím smlouvu známé nebo k návrhu smlouvy přiložené jsou součástí úvěrové smlouvy.

Smlouva o úvěru je uzavřena na základě shodného projevu vůle smluvních stran ohledně obsahu smlouvy, který je nutný i k jejím případným změnám. Lze ji tak měnit pouze se souhlasem druhé smluvní strany, který může být dán buď výslovně či konkludentně. Vyplývá tak nejen z imanentního principu civilního práva, principu nezměnitelnosti smlouvy jako dvou či vícestranného právního úkonu jednostranným projevem vůle jedné ze smluvních stran, z něhož jsou výjimky v právním řádu jednoznačně a taxativně vymezeny, ale i z ustanovení § 493 občanského zákoníku.

¹⁵¹ Viz § 263 odst. 1 obchodního zákoníku

¹⁵² Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009, str. 24

¹⁵³ Např. viz www.kb.cz, www.csas.cz

To stanoví, že závazkový vztah nelze měnit bez souhlasu jeho stran, pokud občanský zákoník nestanoví jinak.¹⁵⁴

Z toho vyplývá, že změny úvěrových podmínek na základě projevu vůle pouze jedné ze smluvních stran nemají zásadně na smlouvu o úvěru vliv a smluvní strany jimi nejsou vázány, pokud s nimi neprojeví souhlas.¹⁵⁵

Lze se setkat i s takovým postupem, kdy banky klientovi oznámí, že od určitého data dojde ke změnám úvěrových podmínek a zároveň v oznámení uvedou, že pokud klient nesdělí svůj nesouhlas do určité doby, platí, že změny úvěrových podmínek schválil. Jsem toho názoru, že tento postup bank nemá v obecné právní úpravě¹⁵⁶ oporu, jelikož na základě výslovného ustanovení § 44 odst. 1 občanského zákoníku, neznamenaají mlčení nebo nečinnost samy o sobě přijetí návrhu.¹⁵⁷ „V právu neplatí zásada, že ten kdo mlčí, souhlasí, nýbrž obecně platí zásada právě opačná, totiž že o tom kdo mlčí, nelze předpokládat, že souhlasí.“¹⁵⁸

Z hlediska nedostatečné právní opory v současné obecné právní úpravě lze za sporná považovat i ujednání obsažená přímo v obchodních podmínkách bank, která stanoví nevyvratitelnou právní domněnku, že pokud klient do určité doby bance písemně neoznámí nesouhlas s jejím návrhem, platí, že s ním souhlasí.¹⁵⁹

Jako příklad mohu uvést Všeobecné obchodní podmínky Komerční banky, a.s. se změnami účinnými ke dni 1. 11. 2009.¹⁶⁰ Ty v článku 31.1 stanoví, že banka je oprávněna klientovi navrhnout změny všeobecných obchodních podmínek s tím, že mu zároveň poskytne informace o navrhované změně, a to nejméně 2 měsíce před navrhovaným dnem účinnosti navrhovaných změn včetně informace o dni, kdy má ke změně dojít. Dále v článku 31.3 uvádí, že pokud klient nejpozději v „obchodní den“¹⁶¹ před navrhovaným dnem účinnosti bance písemně neoznámí, že s navrhovanou

¹⁵⁴ Suran, J. *K otázce subjektivního práva obchodníka s cennými papíry jednostranně měnit závazkový vztah se zákazníkem v širších souvislostech – I . část.* *ipravník* [online] 5.12.2002 [cit. 2010-05-24]. Dostupný z WWW: <www.ipravnik.cz>

¹⁵⁵ Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009, str. 28

¹⁵⁶ Obecnou právní úpravou se v tomto smyslu rozumí právní úprava občanského a obchodního zákoníku.

¹⁵⁷ Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009, str. 28

¹⁵⁸ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. *Občanské právo hmotné I.* 4. vyd. Praha : ASPI, 2006, str. 142

¹⁵⁹ Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009, str. 28

¹⁶⁰ Zahrnují v sobě již změny, které přinesl nový zákon o platebním styku.

¹⁶¹ Lze jím rozumět pracovní den.

změnou nesouhlasí, platí, že navrhovanou změnu všeobecných obchodních podmínek ke dni její účinnosti přijal.¹⁶²

Sporné bude i smluvní ujednání, kterým klient předem dává bance souhlas s případnými změnami. Dle názoru S. Plívy bude především záležet na konkrétní povaze změny. Je třeba upozornit na možnost uplatnění ustanovení § 574 odst. 2 občanského zákoníku, podle něhož je dohoda, kterou se někdo předem vzdává práv, které mohou vzniknout v budoucnu, neplatná.¹⁶³ V úvahu by přicházela i aplikace § 265 obchodního zákoníku a takové smluvní ujednání by pak nepožívalo právní ochrany.¹⁶⁴

Je třeba upozornit, že výše uvedené úvahy jsou zmiňovány s ohledem na právní úpravu v obecné rovině, nikoliv na úpravu zvláštní¹⁶⁵, která přinesla pro uvedená jednání bank zásadní změny. Tato speciální právní úprava, která má přednost před obecnou úpravou, se však neaplikuje na všechny obchodní podmínky, ale pouze na ty, které podléhají právní úpravě zákona o platebním styku.

Významnou změnou, která byla přivítána zejména ze strany bank a která velmi výrazně ovlivňuje jejich dosavadní kroky, pro něž doposud nebyla v právním řádu dostatečná opora a jejichž přípustnost tak bývala někdy zpochybňována, tak bylo přijetí nového zákona o platebním styku. Účinnost tohoto zákona ke dni 1.11.2009 nastolila v rámci českého právního pořádku řadu změn, která se ve vztahu k bankovním smlouvám dotkla zejména smlouvy o běžném a vkladovém účtu.

Otázkou zůstává, zda má tato nová právní úprava právně relevantní dopad na smlouvu o úvěru a zejména na změny úvěrových podmínek.

Zákon o platebním styku nově upravuje tzv. smlouvu o platebních službách. Tou je dle § 74 tohoto zákona rámcová smlouva¹⁶⁶ nebo smlouva o jednorázové platební transakci. Pokud by smlouva o úvěru byla jednou z těchto smluv, zákon o platebním styku by se na ni vztahoval. Byla-li by zároveň smlouvou rámcovou, mohla by být měněna v souladu se zásadami vyjádřenými v § 94 zákona o platebním styku, jehož znění osobně považuji za jednu z nejpodstatnějších změn ve vztahu ke změnám

¹⁶² Viz Všeobecné obchodní podmínky Komerční banky, a.s. se změnami účinnými ke dni 1. 11. 2009 dostupné na www.kb.cz

¹⁶³ Plíva, S. *Právní problematika úvěrové smlouvy*, Acta universitatis Carolinae : Iuridica 1998, č. 2 str. 13

¹⁶⁴ Tamtéž, str. 14

¹⁶⁵ Zákon o platebním styku

¹⁶⁶ Dle § 74 zákona o platebním styku je rámcovou smlouvou, smlouva o platebních službách, ve které se poskytovatel zavazuje uživateli platebních služeb, provádět pro něho platební transakce ve smlouvě jednotlivě neuvedené

obchodních podmínek bank, kterou nový zákon o platebním styku přinesl, jelikož stanovil právní oporu pro fikci souhlasu pro případ, že by druhá smluvní strana návrh na změnu rámcové smlouvy do dne, který předchází dni účinnosti změny, neodmítla.¹⁶⁷ Tato právní konstrukce byla do účinnosti nového zákona o platebním styku mnohými autory zpochybňována, jelikož pro ni nebyla v našem právním řádu opora.¹⁶⁸

V současné době, kdy je nová právní úprava zákona o platebním styku účinná poměrně krátce a komentáře, odborné názory i praxe bank se teprve formují, nelze zcela jednoznačně odpovědět na výše uvedenou otázku, tedy je-li smlouva o úvěru smlouvou o platebních službách dle § 74 odst. 1 zákona o platebním styku.

Jsem toho názoru, že smlouva o úvěru jako celek právní úpravě zákona o platebním styku nepodléhá. Vyvozují tak nejen ze znění zákona o platebním styku a obchodního zákoníku, ale i z právní úpravy směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2007/64 ES ze dne 13. listopadu 2007, o platebních službách na vnitřním trhu, kterou se mění směrnice 97/7ES, 2002/65/ES, 2005/60/ES a 2006/48/ES a zrušuje směrnice 97/5/ES¹⁶⁹.

Vychází-li se z platné právní úpravy obchodního zákoníku, je zřejmé, že přijetí zákona o platebním styku nemělo na znění právní úpravy smlouvy o úvěru vliv. Ta je na rozdíl od smlouvy o běžném účtu a vkladovém účtu zachována zcela beze změn. Mám za to, že se tak zákonodárce nepřímou vyjádřil k působnosti zákona o platebním styku ve vztahu ke smlouvě o úvěru tak, že je z jeho působnosti vyňata či jinak řečeno, je z jeho působnosti vyňata, jelikož nesplňuje podmínky stanovené pro smlouvu o platebních službách.

Konstatování, že zákon o platebním styku se na smlouvu úvěru nevztahuje lze podložit i následujícími úvahami.

Směrnice o platebních službách uvádí jako jeden z důvodů¹⁷⁰ pro její přijetí nutnost stanovit moderní a soudržný právní rámec pro platební služby na úrovni Společenství. Předmět právní úpravy zákona o platebním styku dle § 1 tohoto zákona je stanoven v souladu s cíly směrnice a vztahuje na činnost související s poskytováním platebních služeb a další činnosti, které s platebními službami souvisí.¹⁷¹

¹⁶⁷ Viz § 94 zákona o platebním styku

¹⁶⁸ Například Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009, str. 28

¹⁶⁹ Dále jen směrnice o platebních službách

¹⁷⁰ Důvod číslo 4 směrnice o platebním styku

¹⁷¹ Viz § 1 zákona o platebním styku

Důležitou roli v této problematice hrají pojmy platební služba a platební transakce, které spolu úzce souvisí. Pojem platební služby je vymezen v § 3 zákona o platebním styku jak pozitivně, tak negativně. Lze vyvodit, že platební služba v sobě ve většině případů zahrnuje platební transakci (platební služba je v tomto významu službou umožňující platební transakci dle § 2 odst. 1 písm. a zákona o platebním styku), tj. vložení, výběr nebo převod peněžních prostředků na platební účet.

Vychází-li se z pojmového vymezení smlouvy o úvěru, je platební transakce, za předpokladu, jsou-li peněžní prostředky věřitelem poskytnuty převodem na účet dlužníka nebo na účet vloženy ve formě hotovosti, jednou z fází uzavírání smlouvy o úvěru. Platební transakce, resp. s ní spojená platební služba není přímo činností, konáním věřitele, jde o činnost, která je uskutečněna poskytovatelem platebních služeb. Věřitel je však ten kdo tuto činnost ingeruje, aby splnil svou povinnost vyplývající ze smlouvy o úvěru, tedy povinnost poskytnout na požádání dlužníka sjednané peněžní prostředky. Platební transakce ve formě převodu peněžních prostředků, či vložení peněžních prostředků na účet dlužníka, tak zřejmě není pojmovým znakem smlouvy o úvěru, tou je povinnost poskytnout peněžní prostředky, která je splněna až připsáním peněžních prostředků na účet dlužníka nebo jejich reálným poskytnutím. Hlavní ingerenci má, jak je výše uvedeno, věřitel a ten svůj závazek plní prostřednictvím poskytovatele platební služby. Výše uvedené vyplývá i ze samotné charakteristiky smlouvy o úvěru, jejím cílem je návratná zúročitelná redistribuce peněžních prostředků, nikoliv vlastní převod či přechod peněžních prostředků. Ty jsou pouze částí procesu uzavírání smlouvy o úvěru, která musí být splněna, aby věřitel splnil svou povinnost poskytnout peněžní prostředky a nedostal se tak do prodlení s plněním závazku. Tato povinnost není ani platební službou ve smyslu § 3 zákona o platebním styku, ani platební transakcí dle § 2 odst. 1 písm. a zákona o platebním styku. Platební službou je tak ve smyslu § 3 odst. 1 písm. f ve vztahu k poskytnutí úvěrové sumy jen samotné provedení převodu peněžních prostředků. Lze tedy konstatovat, že smlouva o úvěru nevyhovuje podmínkám stanovených pro smlouvu o platebních službách dle ustanovení § 74 odst. 1 zákona o platebním styku a tak její právní úpravě nepodléhá.¹⁷²

¹⁷² Viz § 74 zákona o platebním styku, § 497 obchodního zákoníku

Tento závěr lze aplikovat i na úvěrové obchodní podmínky ve smyslu § 273 odst. 1 obchodního zákoníku, které se za podmínek stanovených v tomto ustanovení stávají součástí smlouvy.

Otázkou je, jak budou banky postupovat. Přikláním se k názoru P. Lišky¹⁷³, že banky budou právní úpravu zákona o platebním styku rozšiřovat i na úpravu smlouvy o úvěru, pokud budou úvěrové podmínky součástí „všeobecných“ obchodních podmínek bank, ledaže by byly úvěrové podmínky speciálně upraveny ve zvláštních bankovních podmínkách.

Domnívám se, že podmínky stanovené v zákoně o platebním styku pro smlouvu o platebních službách splňuje kontokorentní účet ve smyslu § 711 obchodního zákoníku, který je kombinací smlouvy o běžném účtu a smlouvy o úvěru. Vyvozují tak především ze samotného charakteru kontokorentu, který je veden na běžném účtu a na jehož základě banka provádí z běžného účtu platby, i když nejsou kryty potřebnými peněžními prostředky na účtu.¹⁷⁴ Podmínkou je, aby byl tento postup ve smlouvě o běžném účtu sjednán a zároveň určen limit, do kterého může majitel účtu peněžní prostředky čerpat.¹⁷⁵ Zřízení a vedení kontokorentu, stejně tak práva a povinnosti stran při poskytnutí peněžních prostředků, jeli tak ve smlouvě o běžném účtu sjednáno, se řídí ustanoveními o smlouvě o běžném účtu. Jelikož smlouva o běžném účtu splňuje podmínky pro smlouvu o platebních službách ve smyslu § 74 odst. 1 zákona o platebním styku¹⁷⁶, lze konstatovat, že kontokorent vedený na běžném účtu podléhá právní úpravě nového zákona o platebním styku, resp. úpravě smlouvy o platebních službách, za podmínky řídí-li se jeho právní úprava ustanoveními upravujícími smlouvu o běžném účtu.

¹⁷³ Konzultace dne 4. června 2010

¹⁷⁴ Plíva, S. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12.vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, str. 1237

¹⁷⁵ Tamtéž

¹⁷⁶ Liška, P. *Smlouva o platebních službách*. *Obchodněprávní revue* 2010, č. 5 str. 131

8 Všeobecné obchodní podmínky v německé právní úpravě

8.1 Zákonná úprava a povaha všeobecných obchodních podmínek

Zatímco v českém právu je úprava obchodních podmínek jen velmi stručná, v německém právu je jejich úprava mnohem podrobnější a v současné době je obsažena v § 305 až 310 BGB.

Původně byla právní problematika všeobecných obchodních podmínek upravena ve zvláštním zákoně o všeobecných obchodních podmínkách – Gesetz zur Regelung des Rechts der Allgemeinen Geschäftsbedingungen účinným ode dne 1. 4. 1977.¹⁷⁷ Ten na základě reformy německého závazkového práva pozbyl ke dni 31.12.2001 platnosti a hmotně právní úprava všeobecných obchodních podmínek byla z AGBG přesunuta do výše uvedených ustanovení BGB. Procesní úprava byla převzata do nově vytvořeného zákona o zdržovacích žalobách – Unterlassungsklagengesetz.¹⁷⁸

Je třeba zmínit, že na rozdíl od české právní úpravy, kde obchodní zákoník dle § 273 rozlišuje obchodní podmínky všeobecné a jiné, je v německé právní úpravě používán pouze pojem všeobecné obchodní podmínky, který zahrnuje oba výše uvedené pojmy.¹⁷⁹

Důvodem vzniku podrobnější úpravy všeobecných obchodních podmínek byly zkušenosti z německé praxe, a to zejména tam, kde jednou stranou byla osoba spotřebitele. Smluvní strana, která předkládala¹⁸⁰ obchodní podmínky, často sledovala pouze vlastní zájmy na úkor druhé ze smluvních stran a snažila se vyloučit dispozitivní právní úpravu v neprospěch smluvního partnera.¹⁸¹

Jelikož je německá právní úprava obchodních podmínek velmi rozsáhlá, nebudu se věnovat všem rozdílům či shodám s českou právní úpravou a zaměřím se pouze na některé nejdůležitější otázky.

K těm dle mého názoru patří v první řadě otázka, kdy se ve vztahu k smluvním stranám stávají obchodní podmínky závaznými, tj. kdy se stanou součástí smlouvy.

¹⁷⁷ Dále jen AGBG

¹⁷⁸ Tobeš, Z. Obchodní podmínky v českém a německém právu. Právní rádce 2005, č. 7, str. 23

¹⁷⁹ Marek, K., Žváčková, L. *Obchodní podmínky, obchodní zvyklosti a vykládací pravidla*. 1.vyd. Praha : ASPI, 2008, str. 53

¹⁸⁰ Předkladatel, autor všeobecných obchodních podmínek.

¹⁸¹ Tobeš, Z. Obchodní podmínky v českém a německém právu. Právní rádce 2005, č. 7, str. 23

Dle § 305 a násl. BGB musí předkladatel při uzavírání smlouvy na obchodní podmínky výslovně odkázat, umožnit nejpozději při uzavírání smlouvy druhé smluvní straně se s jejich obsahem odpovídajícím způsobem seznámit a ta musí souhlasit s tím, že se obchodní podmínky stanou součástí smlouvy.¹⁸²

Shodnou s českou právní úpravou je klauzule obsažená v § 305b BGB, která stanoví, že individuální smluvní ujednání mají přednost před všeobecnými obchodními podmínkami.¹⁸³ Lze říci, že z ní vyplývá stejný závěr jako z § 273 odst. 2 obchodního zákoníku, tedy že pokud smlouva stanoví něco jiného než obchodní podmínky, mají její odchylná ujednání přednost před ujednáními obsaženými v obchodních podmínkách.

Významným rozdílem je ochrana uživatele všeobecných obchodních podmínek před překvapujícími a víceznačnými ujednáními v těchto podmínkách obsažených. Ustanovení § 305c odst. 1 BGB stanoví, že ustanovení všeobecných obchodních podmínek, která jsou dle okolností tak nezvyklá, že s nimi druhá smluvní strana nepočítá, se nestávají součástí smlouvy. Případné pochybnosti s výkladem všeobecných obchodních podmínek jdou dle § 305c odst. 2 BGB k tíži jejich předkladatele. Další prvek ochrany je obsažen v § 307 odst. 1 BGB, na jehož základě jsou neplatná ta ustanovení všeobecných obchodních podmínek, která v rozporu se zásadou dobré víry, nepřiměřeně znevýhodňují jejich uživatele. Těmi mohou být i ta ustanovení, která jsou nejasná a nesrozumitelná. V pochybnostech, která ustanovení lze kvalifikovat za nepřiměřeně znevýhodňující, se za ně považují ta, která omezují práva a stanoví povinnosti tak, že může být ohroženo dosažení účelu smlouvy nebo že se odchylují od právní úpravy natolik, že postrádají základní myšlenku, pro kterou byla tato právní úprava do právního řádu zakomponována.¹⁸⁴ Ustanovení § 308 a 309 BGB pak obsahují demonstrativní výčet nepřípustných ujednání.

V současné době náš právní řád upravuje obchodní podmínky velmi stroze a o možné neplatnosti či neúčinnosti jejich ustanovení se nezmiňuje. Domnívám se, že je nelze, pro případ v nich obsažených znevýhodňujících, nejasných či nesrozumitelných ujednání, napadnout jinak než pro rozpor s principy, na nichž je založeno obchodní či občanské právo.¹⁸⁵ Změna nastane s přijetím nového občanského zákoníku, který

¹⁸² Bunte, H. *AGB – Banken und Sonderbedingungen mit AGB – Sparkassen und AGB – Postbank : Kommentar*. 1. Auflage München : C.H. Beck, 2007, str. 38

¹⁸³ Tamtéž

¹⁸⁴ Tamtéž str. 41, 47-50

¹⁸⁵ Např. viz § 265 obchodního zákoníku, § 39 občanského zákoníku

stanoví neúčinnost těch ustanovení obchodních podmínek, které nemohla druhá strana rozumě očekávat, ledaže by byla výslovně přijata.

8.2 Změna všeobecných obchodních podmínek dle německé právní úpravy

Problematika změn obchodních podmínek je v Německu založena na rozsáhlejší právní úpravě, která tak nejen výrazněji ochraňuje jejich uživatele, ale zároveň je právní oporou pro některé kroky bank, které se změnami všeobecných obchodních podmínek souvisí. Dle názorů německých autorů je banka předem povinna písemně nebo elektronickou formou¹⁸⁶ klientovi sdělit navrhované změny, a ty se vůči němu stávají dnem účinnosti navrhovaných změn závaznými, za podmínky, že je výslovně přijal nebo na základě fikce souhlasu.¹⁸⁷

Banka je povinna v oznámení o navrhovaných změnách klienta upozornit, že pokud písemně nebo elektronickou formou svůj nesouhlas s návrhem bance neoznámí, platí, že jej přijal. Jelikož i v německé právní úpravě obecně neplatí zásada, kdo mlčí, souhlasí, je fikce souhlasu se změnou všeobecných obchodních podmínek stanovena zákonem v § 308 Nr. 5 BGB. K právní účinnosti této fikce je třeba, aby byly splněny podmínky uvedené v § 308 Nr. 5 BGB, tedy aby byl klient bankou upozorněn na důsledek svého jednání, resp. nejednání, a aby mu byla poskytnuta přiměřená doba k oznámení jeho nesouhlasu s návrhem.¹⁸⁸

Rozdílem oproti české právní úpravě je právní opora pro fikci souhlasu za předpokladu splnění podmínek v § 308 Nr. 5 BGB. Ta je obsažena v rámci obecné právní úpravy všeobecných obchodních podmínek a je tak aplikovatelná na všechny všeobecné obchodní podmínky. Česká obecná právní úprava, jak již bylo uvedeno, je založena na principu vyjádřeném v § 44 odst. 1 občanského zákoníku, který stanoví, že mlčení nebo nečinnost samy o sobě neznamenají přijetí návrhu a tak se změny obchodních podmínek založené na základě mlčení či nečinnosti smluvních stran, i za předpokladu, že je tato možnost sjednána v obchodních podmínkách, mohou zdát více než sporné.

¹⁸⁶ Bylo-li tak mezi smluvními stranami ujednáno.

¹⁸⁷ Bunte, H. *AGB – Banken und Sonderbedingungen mit AGB – Sparkassen und AGB – Postbank : Kommentar*. 1. Auflage München : C.H. Beck, 2007, str. 56

¹⁸⁸ Tamtéž, str. 56-57

Podmínky, za kterých se fikce souhlasu stává právně účinnou, jsou vymezeny v zákoně o platebním styku, avšak této právní úpravě podléhají jen ty obchodní podmínky, na které se právní úprava tohoto zákona vztahuje. Lze tak konstatovat, že opora pro změny obchodních podmínek v české právní úpravě je doposud obsažena jen v zákoně o platebním styku. Otázkou však zůstává, zda kroky bank, které by tuto úpravu rozšířily na všechny obchodní podmínky, nebudou opětovně přijímány s výhradami pro jejich nedostatečnou právní oporu.

9 Vliv vládního návrhu nového občanského zákoníku na právní úpravu smlouvy o úvěru

Plánované přijetí nového občanského zákoníku je reakcí na potřeby změn v oblasti soukromého práva, které je v současné době upraveno v několika samostatných právních předpisech a jehož právní úprava je tak roztříštěná. Hlavním cílem nového občanského zákoníku je kodifikace soukromého práva a odstranění duplicitní právní úpravy občanského a obchodního práva. Inspirací pro návrh nového občanského zákoníku je právní úprava soukromého práva zahraničních právních řádů, které jsou založeny na demokratických právních tradicích a principech.¹⁸⁹ Nový občanský zákoník by tak měl vyhovovat středoevropskému právnímu pojetí, od kterého se platný občanský zákoník výrazně, i přes řadu méně či více významných novel, odchyluje^{190 191}.

Právní úprava smlouvy o úvěru je v návrhu nového občanského zákoníku upravena v ustanovení § 2231 až 2238. Pojmově je smlouva o úvěru vymezena v základním ustanovení v § 2231, které stanoví, „že smlouvou o úvěru se úvěrující zavazuje, že úvěrovanému poskytne na jeho požádání a v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a úvěrovaný se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a platit z nich úroky“. Je zřejmé, že výraznou změnou oproti platné úpravě je označení smluvních stran, kde se opouští od klasického, a jak již bylo uvedeno, nepřesného označení věřitele a dlužníka. V ostatním je, až na drobné stylistické změny,

¹⁸⁹ Jedná se například o německý, rakouský či švýcarský občanský zákoník.

¹⁹⁰ Je to dáno především vlivem socialismu, za něhož byl občanský zákoník přijat.

¹⁹¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku str. 10

právní úprava z dosud platného znění obchodního zákoníku upravující smlouvu o úvěru převzata.¹⁹³

Výraznou změnou, kterou návrh nového občanského zákona přináší, je úprava obchodních podmínek (§ 1610 až 1611), která již není tak stručná. Nově jsou odlišeny případy vzájemného styku mezi podnikateli a případy ostatní, nikoliv odlišení na všeobecné obchodní podmínky a jiné obchodní podmínky. Pokud bude smlouva uzavírána mezi podnikateli, postačí pouhý odkaz na obchodní podmínky vypracované zájmovými nebo odbornými organizacemi, o nichž se v podnikatelské sféře předpokládá jejich obvyklá znalost. Nejedná-li se o styk mezi podnikateli, je nutné, aby obchodní podmínky, na které je ve smlouvě odkázáno, byly smluvním stranám známe nebo k návrhu připojené.¹⁹⁴ Pojem obchodních podmínek odpovídá současnému vymezení v § 273 obchodního zákoníku, rozdíl je pouze ve zpřesnění jejich členění.

Za velmi významné považuji ustanovení § 1611 návrhu k novému občanskému zákoníku, na jehož základě je stanovena neúčinnost těch ustanovení obchodních podmínek, které nemohla druhá strana rozumě očekávat, ledaže by byla výslovně přijata. K těmto ustanovením nepatří pouze ta s neočekávaným obsahem, ale i ta, která jsou druhé straně nesrozumitelná nebo nečitelná.¹⁹⁵ Jsem toho názoru, že je tímto ustanovením vyjádřena ochrana druhé smluvní strany před neočekávanými ujednáními, která nemusí být přímo v rozporu s platným právem, ale spíše zákon a principy na nichž je založen, obchází, popř. se přičí dobrým mravům.

Tím, že bude právní úprava obecné i zvláštní části obchodního závazkového práva převzata do nového občanského zákoníku dojde k odstranění duplicity, která často činí v podnikatelských vztazích problémy a k podstatnému zjednodušení a zpřehlednění závazkového práva.¹⁹⁶

¹⁹³ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku str. 463

¹⁹⁴ Viz § 1610 vládního návrhu nového občanského zákoníku

¹⁹⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku str. 297

¹⁹⁶ Nebude třeba zjišťovat, jakým právním předpisem se konkrétní smluvní vztah řídí.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zpracování platné právní úpravy smlouvy o úvěru v české právní úpravě s přihlédnutím k německé právní úpravě. Účelem této práce nebyla právní komparace obou právních úprav, což by vzhledem k obsáhlosti tématu nebylo ani možné, ale bylo jím pouhé přihlédnutí k základním otázkám, které se smlouvou o úvěru souvisí.

Jádrem této práce je platná právní úprava smlouvy o úvěru v české právní úpravě, včetně úpravy obchodních podmínek bank, s ohledem nejen na současné zákonné znění, ale i na znění vládního návrhu nového občanského zákoníku.

Současná česká i německá právní úprava smlouvy o úvěru je převážně dispozitivního charakteru a je tak založena na zásadě smluvní volnosti, kterou je soukromé právo ovládáno. Jsem si vědoma toho, že česká právní úprava smlouvy o úvěru vykazuje určité nedostatky, ale i přes ně poskytuje dostatečně funkční a flexibilní podklad pro uzavírání smluv o úvěru. To potvrzuje i vládní návrh nového občanského zákoníku, který platnou právní úpravu smlouvy o úvěru až na drobné změny přebírá a mění pouze označení smluvních stran.

Za problematické v současné právní úpravě smlouvy o úvěru považuji chybějící zákonné ustanovení, které by určovalo dobu, do kdy je dlužník povinen platit úroky z poskytnutých peněžních prostředků. Je tak třeba vycházet z názoru odborné veřejnosti, která se shoduje na tom, že tato povinnost trvá po celou dobu užívání peněžních prostředků dlužníkem, tj. do doby jejich skutečného vrácení. Bylo by vhodné výslovně stanovit dobu trvání této povinnosti zákonem, aby nedocházelo k obcházení vůle zákonodárce vyjádřené v pojmovém vymezení smlouvy o úvěru, z něhož zúročitelnost, jako jedna z podstatných náležitostí smlouvy o úvěru, vyplývá. Je zřejmé, že zákonodárce vzal tento nedostatek současné právní úpravy v potaz a v novém občanském zákoníku již výslovně stanoví, že úvěrovaný zaplatí úroky jen za dobu od poskytnutí do vrácení peněžních prostředků.

Za poněkud „nadbytečné“ lze považovat znění ustanovení § 502 odst. 1 obchodního zákoníku, které předvídá možnost limitace výše úroků z úvěru zákonem nebo na základě zákona. Této možnosti nebylo dodnes využito. Domnívám se, že zákonodárce ani Česká národní banka tak doposud neučinila z důvodu, že úrok

ze smlouvy o úvěru je natolik proměnlivou veličinou, že si nelze představit konkrétní stanovení maximální hranice úrokové sazby, aniž by bylo přihlíženo k době, podmínkám a všem dalším okolnostem, za kterých byl úvěr poskytnut. V případě stanovení nepřiměřeně vysokých úroků je třeba zvážit každý konkrétní případ a zhodnotit, zda je sjednaná výše úroků v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku dle § 265 obchodního zákoníku a nepožívá tak právní ochrany či je pro rozpor s dobrými mravy dle § 39 občanského zákoníku neplatná nebo je s výše uvedenými zásadami v souladu. To je však věcí soudu.

Za stěžejní problém české právní úpravy vztahující se ke smlouvě o úvěru, považují platnou právní úpravu obchodních podmínek. Ta není zcela dostačující a neposkytuje dostatečnou právní ochranu jejich uživatelé. Není ani dostatečnou právní oporou pro některé kroky bank, které souvisí zejména se změnami obchodních podmínek. Právní úprava obchodních podmínek by měla být vyvážená a brát v potaz nejen ochranu klienta, kterému jsou obchodní podmínky předkládány, ale i efektivitu, flexibilitu a funkčnost jednání banky při jejich změnách, které by mohly přílišným formalismem provoz banky výrazně omezit. První významný krok byl učiněn přijetím zákona o platebním styku, který nejen že obsahuje právní oporu pro fikci souhlasu uživatele obchodních podmínek, ale poskytuje výraznou ochranu spotřebitelů a drobných podnikatelů. Jsem přesvědčena, že tak jak je nyní v zákoně o platebním styku stanovena právní opora pro změny rámcové smlouvy, tak by měla být stanovena i pro změny obchodních podmínek bank ve smyslu § 273 obchodního, aby byla zajištěna nejen větší flexibilita pro jejich změny a doplňky, ale aby došlo ke sladění stavu *de iure* a *de facto*. Bude zajímavé sledovat nejen právní názory k tomuto tématu, ale i samotné kroky bank.

Německá právní úprava, jako jedna z právních úprav, které byly inspirací pro vládní návrh nového občanského zákoníku, založená na demokratických tradicích a právních principech, se od české právní úpravy v několika ohledech výrazně odlišuje a některé její nedostatky postrádá. Za výrazný rozdíl považují úpravu smlouvy o úvěru v rámci *lex generalis*. Není tak, jako u nás, součástí speciálního právního předpisu a vztahuje se tak na ní zejména obecná právní úprava BGB. Významným rozdílem oproti české právní úpravě je i fakt, že smlouva o úvěru není pojmově smlouvou zúročitelnou. Domnívám se, že tak vyplývá z jejího zařazení v obecném kodexu

soukromého práva, kterým BGB bezesporu je. Právní úprava HGB, kde je zúročitelnost stanovena, se použije jen pro případ obchodních vztahů.

Významnou distinkcí je právní úprava všeobecných obchodních podmínek dle § 305 a násl. BGB, která je výrazně rozsáhlejší a poskytuje tak nejen ochranu jejich uživateli před některými překvapujícími, význačnými či nepřiměřeně zvýhodňujícími ujednáními, obsaženými ve všeobecných obchodních podmínkách, ale i dostatečnou právní oporu pro kroky bank, které jsou založeny na fikci souhlasu klienta.

Závěrem je třeba vyzdvihnout, že změny, které jsou předvídány ve vládním návrhu nového občanského zákoníku, lze považovat za velmi žádoucí a lze je jen přivítat, jelikož českou právní úpravu výrazně přiblíží k jiným evropským právním řádům, založeným na demokratických tradicích a právních principech.

Seznam použité literatury:

Knižní publikace:

Bakeš, M. a kol. *Finanční právo*. 4.vyd. Praha : C.H. Beck, 2006

Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. *Kurs obchodního práva : Obchodní závazky*. 4.vyd. Praha : C.H. Beck, 2007

Bunte, H. *AGB – Banken und Sonderbedingungen mit AGB – Sparkassen und AGB – Postbank : Kommentar*. 1. Auflage München : C.H. Beck, 2007

Dědič, J. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář 4.díl § 221-775*. 1.vyd. Praha : Polygon, 2002

Eliáš, K., Dvořák, T. a kol. *Obchodní zákoník : Praktické poznámkové vydání s výběrem judikatury od roku 1900 : podle stavu k 1.1.2006*. 5.vyd. Praha : Linde Praha, 2006

Grůň, L. *Finanční právo a jeho instituty*. 3.vyd. Praha : Linde Praha, 2009

Heermann, P. *Handbuch des Schuldrechts : Geld und Geldgeschäfte*. Tübingen : J.C.B. Mohr, 2003

Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 8.vyd. Praha : C.H. Beck, 2003

Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. *Římské právo*. 1.vyd. Praha : C.H. Beck, 1995

Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. *Občanské právo hmotné I*. 4. vyd. Praha : ASPI, 2006

Kobliha, I., Kalfus, J., Krofta, J. a kol. *Obchodní zákoník : Úplný text zákona s komentářem*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 2006

Kopáč, L. *Obchodní kontrakty 2.díl*. Praha : PROSPEKTUM, 1994

Lochmanová, L. *Smlouva o úvěru*. In Štenglová, I.(ed.) *Poceta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám*. 1.vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2006

Malý, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2.vyd. Praha : Linde Praha, 1999

Marek, K. *Obchodněprávní smlouvy*. 5.vyd. Brno : Masarykova Univerzita v Brně, 2004

Marek, K. *Smluvní obchodní právo : Kontrakty*. 4.vyd. Brno : Masarykova Univerzita v Brně, 2008

Marek, K., Žváčková, L. *Obchodní podmínky, obchodní zvyklosti a vykládací pravidla*. 1.vyd. Praha : ASPI, 2008

Pelikánová, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku, 4. díl § 409 – 565*. 1.vyd. Praha : Linde Praha, 1997

Plíva, S. a kol. *Změny v obchodním právu* 1.vyd. Praha : Nakladatelství Orac, 2003

Plíva, S. *Obchodní závazkové vztahy*. 2.vyd. Praha : ASPI, 2009

Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. *Bankovní obchody*. Praha : ASPI, 2009

Pospíšilová, A., Pospíšil, M. *Obchodní vztahy a spory Praha* : Vysoká škola aplikovaného práva, 2005

Schaarschmidt, W. *Die Sparkassen Kredite : Die rechtlichen Grundlagen des Kredits, seiner Sicherung und Einziehung*. Stuttgart : Deutscher Sparkassen Verlag GmbH, 1991

Schimansky, H., Bunte, H., Lwowski, H. *Bankrecht : Handbuch. Band. I*. 3. Auflage. München : C.H. Beck, 2007

Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12.vyd. Praha : C.H. Beck, 2009

Použité právní předpisy:

Bürgerliches Gesetzbuch

Handelsgesetzbuch

Nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatku z prodlení podle občanského zákoníku

Vyhláška č.1/1982 o finanční, úvěrové a jiné pomoci v družstevní a individuální bytové výstavbě

Vyhláška č.158/1975 o poskytování úvěrů

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách

Zákon č. 219/1995 Sb., devizový zákon

Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance

Zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru

Zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti

Zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku

Zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech

Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů

Zákon č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání

Judikatura:

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. srpna 2003, sp. zn. 29 Odo 813/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne ze dne 15. prosince 2004, sp. zn. 21 Cdo 1484/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne ze dne 24. března 2004, sp. zn. 29 Odo 350/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne ze dne 31. května 2006, sp. zn. 29 Odo 1000/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne ze dne 24. ledna 2007, sp. zn. 33 Odo 234/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne ze dne 28. března 2007, sp. zn. 33 Odo 209/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne ze dne 24. května 2007, sp. zn. 32 Cdo 922/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne ze dne 11. listopadu 2008, sp. zn. 28 Cdo 3790/2008

Odborné publikace:

Bejček, J. *K smluvní a zákonné relativizaci akcesority zajištění závazků*. Právní praxe a podnikání 1996, č. 12

Hulmák, M. *Poplatky z prodlení v českém právu*. Právní rozhledy 2003, č. 5 str. 246-249

Kotásek, J. *Některé novinky v úpravě spotřebitelských úvěrů*. Obchodněprávní revue 2010, č. 4 str. 118-121

- Liška, P. *Smlouva o platebních službách*. Obchodněprávní revue 2010, č. 5 str. 125-132
- Lochmanová, L. *Úvěr jako cizí kapitál podnikatelů*. Právo a podnikání 1998, č. 11 str. 10-13
- Marčanová, J. *Úvěr nebo půjčku k podnikání?* Obchodní právo 1994, č. 11 str. 12-20
- Marek, K. *Smlouva o úvěru*. Právní rádce 2006, č. 8 str. 26-29
- Marek, K. *Pojem úvěru a zásady úvěrování*. Právní rádce 2006, č. 10 str. 20-21
- Plíva, S. *Některé problémy právní úpravy smlouvy o úvěru*. Právo a podnikání 1995, č. 3 str. 2- 5
- Plíva, S. *Odstoupení od smlouvy o úvěru a zajištění závazku*. Právo a podnikání 1997, č. 10 str. 14
- Plíva, S. *Právní problematika úvěrové smlouvy*, Acta universitatis Carolinae : Iuridica 1998, č. 2
- Tobeš, Z. *Obchodní podmínky v českém a německém právu*. Právní rádce 2005, č. 7, str. 21-29

Internetové zdroje:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz>
www.csas.cz
www.csob.cz
www.epravo.cz
www.ipravnik.cz
www.kb.cz
www.nsoud.cz
www.volksbank.cz

Ostatní:

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku dostupná na <http://obcanskyzakonik.justice.cz>

Návrh nového občanského zákoníku dostupný na <http://obcanskyzakonik.justice.cz>

Suran, J. *K otázce subjektivního práva obchodníka s cennými papíry jednostranně měnit závazkový vztah se zákazníkem v širších souvislostech – I. část*. ipravnik [online] 5.12.2002 [cit. 2010-05-24]. Dostupný z WWW: www.ipravnik.cz

Zrzavecký, J., Herdová, E. *Bezhotovostní půjčka nakonec ano*. epravo [online]. 12.1.2010 [cit. 2010-05-22]. Dostupný z WWW: www.epravo.cz

Resümee

In dieser Diplomarbeit behandle ich die geltende rechtliche Regelung eines Kreditvertrages in der Tschechischen Republik unter Berücksichtigung der entsprechenden rechtlichen Regelung in der Bundesrepublik Deutschland. Das Ziel meiner Arbeit bestand nicht in einem Vergleich beider rechtlicher Regelungen, was mit Blick auf den Umfang der vorliegenden Arbeit auch nicht möglich gewesen wäre. Ich habe mich stattdessen auf nur einige grundlegende rechtliche Fragen beschränkt.

Einleitend habe ich es als erforderlich erachtet, den Begriff des Kredites zumindest kurz zu erläutern und habe versucht, diesen Terminus sowohl aus rechtlicher als auch aus wirtschaftlicher Sicht zu definieren, sowie seine Geschichte und die Grundsätze zu skizzieren, die bei einer Kreditvergabe Anwendung finden.

Der eigentliche Schwerpunkt meiner Arbeit besteht in der gültigen rechtlichen Regelung eines Kreditvertrages gemäß § 497 bis 507 des tschechischen Handelsgesetzbuches unter Berücksichtigung der rechtlichen Regelung eines Kreditvertrages gemäß § 488 ff. des deutschen BGB. Beide rechtlichen Regelungen haben einen überwiegend dispositiven Charakter und ermöglichen somit die beinahe volle Umsetzung des Grundsatzes der Vertragsfreiheit, auf dem das gesamte Privatrecht basiert. Dieser Grundsatz wird jedoch von zwingenden Bestimmungen zum Verbraucherschutz eingeschränkt – die Stellung des Verbrauchers ist so spezifisch, dass ihm nicht nur durch den tschechischen und den deutschen Gesetzgeber, sondern auch durch das Gemeinschaftsrecht eine erhebliche Aufmerksamkeit zuteil wird. Die entsprechenden Spezifika werden im Rahmen meiner Arbeit mehrfach erwähnt und konkret der Verbraucherkredit wird in einem gesonderten Kapitel ausgeführt.

Nach der Behandlung des Kreditvertrages im System des tschechischen und des deutschen Rechtes, nach seiner begrifflichen Definierung und seiner Form habe ich mich mit den einzelnen Aspekten eines Kreditvertrages befasst. Ich habe mich nicht nur den wesentlichen Erfordernissen eines Kreditvertrages und der Beschreibung der hiermit verbundenen Problematik gewidmet, sondern auch die Entstehung eines Kreditvertrages, die Beziehung zwischen einem Kreditvertrag und einem Darlehensvertrag, das Entgelt für die Vereinbarung der Schuld und die Verzugszinsen behandelt.

Selbstverständlich durfte auch die Frage eines Erlöschens eines Kreditvertrages nicht außer Acht gelassen werden. Ich habe mich insbesondere mit einem Rücktritt von einem Kreditvertrages und der Kündigung eines Kredites befasst, also jenen Arten eines Erlöschens, zu denen das tschechische Handelsgesetzbuch in seinen Bestimmungen zum Kreditvertrag eine besondere rechtliche Regelung enthält.

Da in der geschäftlichen Praxis die Frage von sog. Blankokrediten fast keine Rolle spielt, habe ich auch der Besicherung eines Kreditvertrages Aufmerksamkeit eingeräumt. Mit Blick auf ihren erheblichen Umfang habe ich auf eine detaillierte Beschreibung der einzelnen Sicherungsinstrumente verzichtet und mich auf die Funktionen einer Besicherung und auf einige besondere vertragliche Vereinbarungen im Zusammenhang mit einer Besicherung konzentriert.

Einen Schwerpunkt meiner Arbeit bildete des Weiteren die Problematik der Geschäftsbedingungen von Kreditinstituten im Sinne von § 273 des tschechischen Handelsgesetzbuches und der Allgemeinen Geschäftsbedingungen gemäß § 305 ff. des deutschen BGB. Ich habe mich auf deren Natur und auf die geltende rechtliche Regulierung sowie vor allem auf die rechtlichen Bedingungen für deren Änderung konzentriert. In diesem Zusammenhang habe ich es als notwendig erachtet auch zu Änderungen Stellung zu nehmen, die das neue tschechische Gesetz über den Zahlungsverkehr mit sich brachte, das einige Schritte der Kreditinstitute regulierte, die bis zu diesem Zeitpunkt in der Fachöffentlichkeit erheblichen Vorbehalten ausgesetzt waren. Ich habe mich bemüht zu formulieren, ob ein Kreditvertrag der rechtlichen Regelung des Gesetzes über den Zahlungsverkehr unterliegt bzw. ob er als Vertrag über sog. Zahlungsdienstleistungen anzusehen ist.

Zum Abschluss meiner Arbeit habe ich mich auf die Änderungen konzentriert, die der Kreditvertrag und die Geschäftsbedingungen der Banken in der Zukunft mit der Annahme eines neuen Bürgerlichen Gesetzbuches erwarten und habe bewertet, ob die gegenwärtige rechtliche Regelung des Kreditvertrages und von Geschäftsbedingungen einen hinreichenden rechtlichen Rahmen für deren vertragliche Umsetzungen zu geben vermag.

Schlüsselwörter:

Der Kreditvertrag – smlouva o úvěru

Der Kredit – úvěr

Die Geschäftsbedingungen – obchodní podmínky

Der Darlehensvertrag – smlouva o půjčce

Der Gesetz über den Zahlungsverkehr – zákon o platebním styku